

Det norske arbeiderpartis 15. landsmøde.

(Referat.)

Abningsmødet.

Den 25de juli 1901 kl. 9 formiddag samledes repræsentanterne i Kristiania arbeiderfamsund.

Partiets ordfører Chr. S. Knudsen hilsede deltagerne velkommen til mødet, idet han mindede om socialdemokratiets væsentlige andel i den nu gennemførte stemmeretsudvidelse. Den udvidede stemmeret saavel for mænd som kvinder hadde skabt nye positioner for partiet. Ved hjælp heraf skal vi skaffe indflydelse for de smaa i kommunerne. I det vi sier statsmagterne tak for det gennemførte, vil vi dog ikke stanse med dette. Under følelsen af det ansvar, den nye magt gir, skal det nu vise sig, om arbeiderne formaar at benytte sin ret.

Som forretningsorden vedtoges forrige landsmødes bestemmelser.

Til ordførere valgtes C. Zeppejen, Ar.ania, og Claus Nicol fra Bergen. Til sekretærer D. Knud, Ar.ania, og S. Olsen fra Sandeifjord.

Følgende repræsentanter hadde indleveret fuldmagter:

Judenbys:

Kristiania arbeiderfamsund: Suedker Nic. Olsen, mandtalsfører Magnus Nilsen, fru Gunhild Ziener, bogtr. Chr. S. Knudsen, tricotagefabrikant S.

Meyer, tjobm. C. Zeppejen, jattigjorstander A. Johnsjon, handelsbestyrer Sofus Solberg, forretningsfører D. Jensen, advokat A. Hazeland.

Kr.a møbelinedkerforening: B. Maroe, J. Myhre.

Den typografiske forening: A. Buen, A. Løkkeberg, Joh. Rogne.

Instrumentm. og elektr. forening: M. Ormeiad, Kr. Ormeiad.

Det tv. fyrstikarb. forening: Fru Agnes Johansen.

Murernes union: Sverre Iversen.

„Freiheit“: Murer Herm. Stampehl.

Syersternes forening: Fru Cecilie Nordstrøm.

Den socialdem. forening: Tjobjm. C. Luit.

Stenhuggernes forening: Martin Nilsen.

Fyrstikarb. forening: Edb. Petterjen, Bernh. Olsen.

Kr.a formerforening: M. Nygaard, Erik Jonjen.

Kr.a forskjærerforening: Andreas Johansen.

Bladearb. forening: P. Bederjen, Aug. Kristensen, G. Lindahl, Rich. Kristiansen.

Malerjvændenes forening: C. Winje.

Ar. a løsfearbejderes forening: Oskar Strand, Joh. Svendsen.
Hjula arbejderforening: Søren Kristensen.

Blikkenslagerernes forening: G. A. Eklund, K. Verulfsen.

Mekanikernes forening: Emil Pedersen, Erland Johansen.

Smedenes forening: Hans Andrejzen.

Avishudenes forening: Frk. Karen Karlsen.

Arbejderpartiets kvindeforening: Fru Mina Jensen.

De samvirkende fagforeninger: H. Jensen.

Bødkernes fagforening: D. Bay.

Handskemagernes forening: Hj. Frilstad.

Strædderjvenderes fagforening: N. Mittet.

„Manhem“: N. Gullberg.

Skraa- og røgetobakarbejderes forening: C. Peterien.

Bogbinderforeningen: Alb. Underjzen, Aug. Gunderjzen.

Skotsiarb. forening: Chr. Jessen, K. Kristofferjzen.

Telefonarb. forening: Martin Emanueljzen.

Bagerjvenderes forening: A. Bay, Oskar Solberg.

„Vorwärts“: Adolf Wagner.

Murarb. forening: A. Stenberg.

Skrue- og Naglearbejderes forening: Josef Amundjzen.

Udenbys.

Fr. itad haandværkslag: R. Johansen, N. Fisdahl, Engvall.

Sandefjords arbejderlag: G. Magnell, S. Olsen.

Hov og Torvjtenhuggerforening: R. Ceylon.

Galdens do.: L. C. Bergqvist.

Hougsunds arb. forening:

Anders Jensen, Gunstein Andersjzen, Karl Kristensen.

Bergens afdeling: H. M. Olofsjzen, Claus Nicoll.

Norsk arbejdsmandsforbund: J. K. Sundt, Levanger.

Kristen Torres, Koros. Olaf Halvdansen, Georud. R. Knudjzen, Alim. J. Birke-

land, Ar. sand S. Gustav Johansen, Stavanger. Syver Sørli, Kristiania.

Olav Strøm Kr.ania. Do. Ar. a—Gjøviksbanen 1. afd. arbejderforening:

C. Odegaard. Slemmestad arb. forening: Gustav Kontén. — Ar. a Stens, jord-

og cementarbejderes forening: Gunnar Sethil. — Uibryggeriarb. forening, Ar. a:

Joh. Anderjzen.

Distre Akers arbejderparti: Carl Gulbrandjzen.

Moss og omegns arbejder-samfund: P. C. Gulbrandjzen.

Solbergelvens arbejderforening: Ole Olsen.

Trondhjems socialdemokratistiske forening: J. Angell-Olsen.

Af partiistyrets medlemmer deltog i henhold til lovenes § 4 D. Ruud, Marie Larsen og Oskar Pedersen.

*

Ordføreren oplæste partiistyrets beretning for det forløbne aar. Om denne udspandt der sig en kort debat, idet Emil Pedersen klandrede parti-

styret fordi det intet havde foretaget i anledning forrige landsmødes resolution om salg af brød efter vægt. Pigesaa fordi

partiistyret ved valgoverenskomsten med den demokratistiske arbejderorganisation

hadde stillet betingelser om, at enkelte personer ikke maatte komme paa fælles-

listen. Disse personer var ikke ekskluderet af partiet. Han vilde imidlertid ikke

reise debat for at forsvare dem. Tal. beklagede yderligere, at der intet

var foretaget med hensyn til erstatning for

tabt arbejdsfortjeneste for kommune-

repræsentanter.

tabt arbejdsfortjeneste for kommune-

repræsentanter. M. Dr. me. i. a. d. beklagede, at adv.

Hazlands foredrag i folkeforsikrings-

spørsmålet ikke var blit tilgængeligt for publikum.

D. Bay fremholdt den mangel ved beretningen, at Ar. a kommune-

fraktions virksomhed ikke var omhandlet, og frem-

satte forslag om, at dette skulde rettes i fremtidige beretninger.

Chr. H. Knudjzen imødegik de forskjellige talere. Parti-

styret havde i aarets løb lagt sig i sølen for at efterkomme

forrige landsmødes vaalæg og henbiste herom til aarsberetningen. Med

hensyn til samarbejdsforholdene havde der her-

sket fuld enighed inden partiistyret, som havde fundet den satte betingelse paa sin

plads. A. Buen: Man ekskluderer ikke dem, der besøger sig selv ud af partiet

paa en saa uønsket måde som de af Pedersen antydede personer. De

hadde i byens blade erklæret, at de ikke vilde

la sig vælge af socialisterne. Skulde saa partiistyret alligevel opstille dem paa partiets liste?

Olav Strøm fandt det mærkeligt, at der paa landsmødet vakktes debat om folk, der ikke alene havde gjort sig

skylidig i politisk, men ogsaa i fagligt streik-

bruderi. Med hensyn til Bays forslag bemærkede taleren, at dette ikke alene

maatte gjælde Kristiania, men kommunerne udover det hele land.

Efter endnu endel bemærkninger fra Emil Pedersen, D. Bay, A. Bay, Olofs-

jzen, Knudjzen og D. Jensen vedtoges D. Bays forslag, hvorefter protokollen

enstemmig godkjendtes.

Regnskaberne for partiet og „Social-Demokraten“ refereredes derefter og god-

kjendtes enstemmig.

Eftermiddagsmøde torsdag.

Ordstyrer: J. P. Jensen.

Partiistyret foreslog følgende budget for budgetaaret 1901—1902:

	Indtægt:	
Partikontingent	fr.	2000.00
Kontingent til mandtalskontoret i Kristiania	=	2500.00
Indtægt af fester og lignende	=	1000.00
Salg af sangbøger, brochurer og beretninger	=	1000.00
Salg af agitationmærker	=	500.00
	fr.	7000.00
	Udgift:	
Konninger:		
a) Forretningsføreren	fr.	600.00
b) Mandtalsføreren	=	1500.00
Husleie	=	300.00
Porto og skrivesager	=	300.00
Tryksager: sangbog, brochurer m. v.	=	1500.00
Udgifter ved landsmødet	=	200.00
Repræsentationsudgifter	=	200.00
Agitation	=	1500.00
Kontingent for 2 aar til det internationale socialdemokratistiske sekretariat	=	300.00
Diverse (skatterestancer, telefon m. v.).	=	600.00
	fr.	7000.00

Sverre Jberjen syntes de opførte 1500 kr. til agitation var et svært lidet beløb; dette burde kunne forhøjes noget, da jo agitationen har stor betydning for partiets vært. Der maatte gjøres mere ud af salget af agitationsmærker. Han foreslog posten sat til 2500 kr.

Jeppejen foreslog bevilget 500 kr. til repræsentationsudgifter istedenfor de opførte 200 kr. Dette motiveredes med nødvendigheden af at partiet blev stærkest mulig repræsenteret paa den skandinaviske arbeiderkongres i Kjøbenhavn.

Her maatte ogsaa salg af agitationsmærkerne kunne dække beløbet.

Jbersens forslag forfæstedes mod 16 ft. Jepsens vedtoges mod 4 ft.

Beløbet til tryksager reduceredes enst. fra 1500 til 1200 kr. og budgettet i sin helhed vedtoges derpaa ballancerende med en indtægt og udgift af 7000 kr.

Forslag til budget for "Social-Demokraten"

for tidsrummet 1. juli 1901 til 30. juni 1902 refereredes:

I.

Det nuværende format (7-spaltet).

Indtægt:

Ordinær:	
Indenbys kontingent	fr. 27000.00
Udenbys —	= 15000.00
Avertissementer	= 30000.00
Løbsalg og makulatur	= 500.00
	<hr/>
	fr. 72500.00

Extraordinær:

Kristiania arbeiderfamfund	fr. 3000.00
Ludvig Meyer	= 6000.00
En almindelig offerdag 19. oktober til indtægt for bladet, hvorved hvert partimedlem i det skandinaviske Norge forudsættes at yde et bidrag ikke under 50 øre	= 5000.00
	<hr/>
	= 14000.00
	<hr/>
	fr. 86500.00

Udgift:

Redaktionen	fr. 13300.00
Expeditionen	= 5700.00
Trykning af bladet (301 no., hvoraf 54 no. à 110, resten à 100 kr. pr. no.)	fr. 30640.00
Trykning af diverse	= 360.00
	<hr/>
	= 31000.00
Papir til bladet	= 16000.00
Budløn	= 8500.00
Porto	= 3000.00

Transport fr. 77500.00

		Oberført fr. 77500.00
Provision for annoncer	fr. 1800.00	
do. til udenbys expeditioner m. v.	= 2000.00	
		<hr/>
		= 3800.00
Husleie		= 1300.00
lys, brænde og renhold		= 600.00
Revision		= 360.00
Telefoner		= 160.00
Diverse (heri iberegnet inventar)		= 800.00
Afdrag og renter af banklaagnet		= 1300.00
Balance		= 680.00
		<hr/>
		fr. 86500.00

II.

Indskrænket format (6-spaltet).

Trykningsomkostningerne for dette (54 nr. à 110 kr., 247 nr. à 95 kr.) vil andrage til en sum af 29,405 kr. — altjaa en besparelse af	fr. 1235.00
I papir vil indspares ca.	= 4700.00
I porto vil indspares ca.	= 750.00
	<hr/>
Samlet besparelse	fr. 6685.00

I indtægten kan man efter partistyrets mening neppe gjøre regning paa nogen væsentlig forøgelse, hverken i abonnement eller avisementer, ved denne formatindskrænkning. Indenbys-abonnementet tør man derfor ikke anfætte højere end	fr. 24000.00
Udenbys-abonnementet	= 13000.00
Avertissementer	= 26000.00
Løbsalg og makulatur	= 350.00
	<hr/>
	fr. 63350.00

Altjaa — de ekstraordinære indtægter sat ud af betragtning — en forringelse af indtægterne i forhold til budget I. af	fr. 9150.00
Naar herfra trækkes den antagne besparelse	= 6685.00
	<hr/>

Bliir den endelige stilling forværret med fr. 2465.00

Det heromhandlede format stiller sig i økonomisk henseende særdeles ugunstigt, specielt fordi det nødvendiggjør smalere spalter, hvilket fordyrer satsen. Repræsentantskabet i Kristiania har derfor ogsaa fæstet sig ved

III.

Indskrænket format (5-spaltet).

Trykningsomkostningerne for dette (54 no. à 110 fr., 247 no. à 85 fr.) vil andrage til en sum af 26935 fr. — altsaa	
en besparelse af	fr. 3705.00
3 papir vil indspares ca.	= 6000.00
3 porto vil indspares ca.	= 1100.00
<hr/>	
Samlet besparelse	fr. 10805.00

Selv om man gaar ud fra, at de i det forløbne aar indløbne ordinære indtægter vilde naaes — altsaa ca. 61300 fr. — og selv om man ogsaa her ser bort fra de ekstraordinære indtægter, vil den samlede besparelse ikke opveie den eventuelle mindreindtægt i forhold til budget I af 11200 kroner.

Med hensyn til den af repræsentantskabet vedtagne anbefaling af kontingentens forhøielse til 75 øre pr. maaned for Kristianiaabonnenterne, antar partistyret, at merindtægten herved kan anslaaes til 6000 fr. regnet efter det nuværende abonnentantal. Og man vilde jo da være paa den sikre side. Men partistyrets majoritet mener, at der maa lægges større vægt paa indførelsen af ugekontingent og henviser herom til hvad beretningen derom udtaler.

Ordføreren gav en udførlig redegørelse for „Social-Demokraten“'s stilling og benyttede herunder en af forretningsfører Horsrud udarbejdet grafisk fremstilling; her var bladets udgifter betegnet ved sort, de ordinære indtægter ved rød og de ekstraordinære indtægter ved blåa strek. Fremstillingen omfattede tidsrummet 1. kvartal 1898 til andet kvartals udløb iaar. Det viste sig nu at den røde strek sagte men sikkert rullede opover mod den sorte og i en ikke fjern fremtid vilde krydse denne og bladet dermed være bragt i ballance. Det svære underskud fra 1898 og 99 udejevnedes lidt efter lidt. Ordføreren talte begejstret om den dag, der nu ikke var saa langt borte, da „Social-Demokraten“ foruden at bære sine egne ud-

gifter ogsaa kunde kaste af sig overskud til partiets andre formaal, som mandtalskontorer, agitation osv. Hvis man nu gik til den af partistyret foreslaaede forhøielse af kontingenten til 20 øre ugen for Kristianiaabonnenternes vedkommende i forbindelse med et ugentligt underholdningsblad, der ombragtes hver søndag morgen samtidig med kontingentens indkrævning, vilde denne dag efter styrets majoritets mening kunne paa-skyndes ganske betragtelig.

Bladet har nu arbejdet sig op sli, at man maatte indse uholdbarheden af den grafiske fremstilling, en mand ifjor havde demonstreret med her i salen, og hvorefter fremgik, at bladets stilling blev daarligere jo flere abonnenter det fik. Abonnentantallet er steget, annonceindtægterne

ligeaa. At indskrænke formatet vilde være yderst uheldigt. Eiter paalæg af repræsentantskabet havde dog partistyret foretaget alternativ beregning med to mindre formater for sig. Overslagene viser, at en indskrænkning til 6-spaltet format vistnok vil gi en besparelse i de direkte udgifter af 6685 fr., men at bladets økonomiske stilling i det hele i virkelig-heden vil forværres med 2465 fr.

En indskrænkning til 5-spaltet format vil efter anslaget medføre en samlet besparelse af 10,805 fr. Men selv den besparelse vil ikke opveie det budget, som er udarbejdet for bladet efter det nuværende format, men tværtimod medføre en mindreindtægt af 11,200 fr.

Partistyrets majoritets forslag var saalydende:

„Med hensyn til kontingentforhøielsen for „Social-Demokraten“'s Kristianiaabonnenter bemyndiges partistyret til, efter samraad med repræsentantskabet i Kristiania, at udgive et ugentlig søndagsunderholdningsblad i forbindelse med gennemførelsen af ugekontingent a 20 øre.“

Feppejen: I det store og hele har vort partiorgans økonomi vist en glædelig fremgang. Men det kunde være bedre, og man burde ikke være jangvinsk. Tal. kritiserede den maade, hvorpaa beregningen over de formindskede formater var opstillet. Den absolute vilje lytte igjennem her. Han vilde dog stemme for alternativ I og forhøielse af kontingenten til 75 øre maanedes.

Tuft havde efter det nu opstillede budgetforslag ingen betænkelighed ved at stemme for det nuværende format.

Buen og D. Jensen talte for forhøielse af kontingenten. Magnus Nilssen talte mod.

Eiter en pause mellem kl. 4½ og 5 fortsattes debatten om bladets budget.

D. Bay foreslog kontingenten sat til 15 øre ugen; M. Nygaard, Aug. Krijtenjen, Stenberg, fru Mina Jensen, D. Straud, Degaard,

G. Pedersen, Stampehl, Løkkeberg m. fl. talte mod forhøielse af kontingenten. En ikke liden del af repræsentanterne havde bundet mandat i dette spørgsmaal. Det fremhævedes stærkt, at en forhøielse af kontingenten vilde virke hæmmende paa, ja kanske helt umuliggjøre bladets videre udbredelse; muligens vilde man ogsaa misse en god del af de abonnenter man allerede har. Man maatte huske paa, at man laa i konkurrence med blade her i byen, der havde lige fra 40 øre maanedes i kontingent; det er dette, som skaffer borgerbladene en saa sørgelig stor udbredelse i arbejderhjemmene; de sløve naar vi simpelthen ikke ved at skrue kontingenten op sli, at vi kommer udenfor enhver konkurrence; selv mange af de virkelig interesserte vil ikke magte at holde bladet da. Skulde kontingenten forhøies, maatte bladet samtidig bli bedre og mere tidsmæssigt; det var vort eget lands forhold, det særlig maatte beskæftige sig med; en taler fremholdt specielt, at udenlandsafdelingen havde en uforholdsmæssig stor plads i spalterne. Og kvindernes hengivenhed for bladet vilde det være yderst vanskelig at fremelske, hvis bladet skulde bli endda dyrere end det nu er.

Fru Marie Larsen, Buen, Sverre Jørgensen, Oscar Pedersen, H. Meyer, Anders Jensen, A. Bay, D. Jensen m. fl. talte for forhøielse, idet der henvises til at den ængstelse for tilbagegang, som ifjor under debatten om kontingentforhøielse for udenbysabonnenterne var saa stærkt fremhævet, havde vist sig at være grundløs. Abonnentantallet udenbys var i det sidste aar steget som aldrig før. Og det var rimeligt, at Kristianiaabonnenterne betalte lidt mere, det var jo under den forudsætning, kontingentforhøielsen udenbys ifjor fandt sted. De sløve maa vaabvirkes af de interesserte kammerater, saa nogle øre mer eller mindre for bladet er ikke det bestemmende. I Danmark

hadde partiorganet allerede for 16 aar siden kostet 20 øre ugen, og ugefkontingenten havde der vist sig aldeles udmærket. De bundne mandater burde ikke stille sig hindrende ibevien nu, da der er tale om ugefkontingent, dette alternativ forelaa jo ikke, dengang de bundne mandater blev git. Pressen skal være et korrekt udtryk for partiets styrke; dengang den store udvidelse blev foretaget, begik man en fejl ved ikke at sætte kontingenten høiere — nu var det paatide at indhente det forsømte og ikke lade sig skræmme af borgerbladenes smuds-kurrance. Mindre formater blir altid forholdsvis dyrere at trykke; kontingentbetalingen burde være ugentlig til bladet saavel som til fagforeningerne — der gaar man jo fort væk over fra kvartals- og maanedstil ugefkontingent. Skulde man imidlertid ha et underholdningsblad, maatte det være et godt blad, og da vilde det vel bli noget dyrere end anslaat, men ogsaa et saadant blad kunde faa sin store betydning i agitationen.

Buen, Knudsen og Løkkeberg tilbageviste Zeppejens udtalelse om, at der ved beregningen af de mindre formater skulde være lagt ubilje for dagen. Knudsen gav desuden, foranlediget ved et angreb, som P. C. Gulbrandsen fra Moss rettede mod expeditionen, en rede-gjørelse for expeditionens forholdene derborte, som havde været mindre tilfredsstillende.

Det nuværende format besluttedes enstemmig bibeholdt.

Ved voteringen over kontingentforhøielsen, der efter forlangende foregik ved navneopraab, forkastedes partistyrets majoritets forslag med 40 mod 39 stemmer.

8 repræsentanter var — mærkelig nok — fraværende ved denne vigtige votering.

D. Bays forslag kom ikke under afstemning.

Fredag formiddag.

Ordstyrer: Nicol.

Efterat protokollen for gaarsmøderne var oplæst, oplyste Carl Gulbrandsen fra Osire Afers arbeiderparti, at han havde stemt „ja“ — for partistyre-majoritetens forslag angaaende indførelse af ugefkontingent — mens han i protokollen var opført blandt „nei“erne. Udfaldet af voteringen var altjaa, at forslaget var vedtaget med 40 mod 39 stemmer. Efter en livlig debat besluttedes derpaa, at ny skriftlig afstemning skulde foregaa ved formiddagsmødets slutning. Ved stemmesedlernes optælling viste det sig, at forslaget var vedtaget med 42 mod 41 stemmer.

Partiets program.

Zeppejen udviklede motiverne for Nr. 1 arbeiderfamunds forslag om at forandre partiets navn til „Det socialdemokratiske parti“. Det nuværende navn foraarsagede ofte forvekslinger med de liberale arbeideres organisation. Den borgerlige presse, der ved enhver leilighed søgte at skade socialdemokratiet, forsømte aldrig at fortælle, at det var socialisterne, som foretog sig det, der kunde forudsættes at vække ubilje, mens det var „Det norske arbeiderparti“ eller „Arbeiderpartiet“, som havde besluttet det eller det, der vakte sympati i vide kredse. Navnet var tillige misvisende. Partiet omfattede jo ikke bare arbeiderne, men tog sigte paa hvem som helst og stræbte at høre hele samfundet til lykke og velvære.

Olav Strøm var enig i Zeppejens betragtninger. Han vilde ikke desto mindre for diebliffet stemme mod navneforandring. Om navnet var misvisende i videre forstand, rammed det dog stilingen endnu i nogle aar; det vilde kun bli faa af andre klasser, som i den nærmeste fremtid sluttede sig til. Desuden vilde vist ogsaa navneforandringen bli

misvisende; saa snart vi havde git afkald paa vort gamle navn, vilde de liberale arbeidere tilegne sig det.

S. Olsen fra Sandefjord foresaaede navneforandring. Den vilde virke skræmmende paa mange udenforstaaende.

H. M. Olofsen talte væsentlig i tilslutning til Strøm.

J. Angell-Olsen talte ligeledes mod det foresatte forslag, skjønt socialismen ikke længer var noget skræmmebillede. Vilde forbeholde sig adgang til senere at foreslaa „Det socialdemokratiske arbeiderparti“.

A. Bay sluttede sig til Strøm. Det nuværende navn var godt og klangfuldt.

D. Strand talte i tilslutning til Zeppejen.

D. Jensen: Tiden var inde nu til at gi partiet et mere korrekt navn. Arbeidernavnet burde imidlertid bibeholdes; partiet søger sin støtte hos arbeiderne.

Chr. Jessen var for tiden imod navneforandring. Dertil var tiden først inde, naar partiet havde antat fastere former.

M. Ormestad: De fleste er vittnok enige i, at det principielt rigtige vilde være at forandre navnet. Taleren foresatte saadant forslag:

„Navneforandringen udsættes til næste landsmøde paa grund af, at der ikke har været anledning for samtlige parti-afdelinger til at behandle dette spørgsmaal paa forhaand. Partistyret anmodes derfor om at omvende spørgsmaalet til behandling i parti-afdelingerne og fremlægge sagen paany til næste landsmøde til endelig vedtagelse.“

Anders Jensen: Det er ikke bare arbeiderne, som skal være med. Vi vil ha fat i alle mennesker. Lad os da ta det rigtige navn.

D. Bay talte i tilslutning til Zeppejen.

Claus Nicol fra Bergen abva-

rede mod forandring. Det nuværende navn var kjendt og skattet udover landet, og ved valgene vilde der falde mange fra, om man tog det nye.

Zeppejen: Navnet var i sin tid tat af taktiske grunde og tal. havde selv anbefalet det. Nu var det ogsaa den samme „kloge“ politik, som gjorde sig gjældende. Det værste som kunde hændes et parti var imidlertid at faa tilslutning af elementer, der ikke var bevidste tilhængere. „Det socialdemokratiske arbeiderparti“ var for langt, men tal. kunde dog subsidiært stemme for det. At navnet var misvisende belystes ved den omstændighed, at modstanderne ansaa det som brud paa principerne, at partiet valgte som tillidsmænd folk, der tilhørte overklassen. Det var programmet, som skulde skaffe tilslutningen, ikke navnet.

P. C. Gulbrandsen og Wagners sluttede sig til Zeppejens udtalelser, mens

Løkkeberg vilde beholde det gamle navn.

Chr. H. Knudsen talte for Ormestads forslag. En hovedsaks forandring vilde skabe praktiske ulemper. Spørgsmaalet kunde udstaa uden spor af skade, og foreningerne maatte faa behandle sagen.

S. Solberg og Nic. Olsen var enige i navneforandringen. Ligeaa Magnus Nilssen, som dog vilde stemme for Ormestads forslag. For dette talte ogsaa Montén.

D. Jensen: Partiets opgave var at løfte jherdestanden op, det maatte vi ikke glemme. „Det socialdemokratiske arbeiderparti“ var derfor det korrekte udtryk. Tal. fandt omvendelse til foreningerne unødig.

Efterat A. Bay paany havde talt mod forandring og H. Meyer for Ormestads forslag, gif man til votering.

For bibeholdelse af „Det norske arbeiderparti“ stemte 47, mens 30 vilde

ha forandring. Ordførers forslag vedtoges mod 6 ft.

Med endel forandringer i det omfjendte forslag vedtoges derefter hovedprogrammet efter nogen debat i følgende form:

„Grundaarjagen til fattigdommen, folkets aandelige og økonomiske undertrykkelse og den sociale nød ser partiet deri, at de naturlige rigdomskilder (jord, grund, gruber), arbeids- og samfærdselsmidler (bygninger, maskiner, redskaber, skibe), materialier og livsfornødenheder, er tilladt at bli enkelte eneie og fordelingen af arbeidets udbytte overladt til individernes interessekamp uden almen kontrol.

Det norske arbeiderparti, som har sat sig folkets økonomiske frigjørelse som maal, tilstræber derfor jordens, arbeids- og samfærdselsmidlernes overgang til folkets fællesie, overførelse af produktionens ledelse til samfundet og en retfærdig fordeling af nationens arbeidsudbytte derigjennem varetat af det offentlige som en samfundsopgave.

I alle lande med privatkapitalistisk produktionsmaade har det arbeidende folk de samme interesser. Med udvidelsen af verdenssamkvemmet og varebytningen mellem landene blir arbeidets stilling i det enkelte land af bestandig større betydning for arbeidernes stilling i andre lande. Arbeiderklassens befrielse er derfor ikke alene en national sag, men en opgave, hvortil arbeidernes interesser i alle kulturlande er knyttet i lige høi grad. Erfjendelse heraf erklærer Det norske arbeiderparti sit formaals sammenhæng med de klassebevidste arbeideres bestræbelse i andre lande.

Den økonomiske usikkerhed og undertrykkelse, som følger af den privatkapitalistiske produktion, gjør, at ikke bare lønarbeiderne, men ogsaa alle mindre bemidlede handelsfolks, industridrivendes og jordbrugerens interesser falder sammen med socialdemokratets bestræbelse, og

idet partiet kjæmper for befolkningens lighed i rettigheder og pligter uden hensyn til kjon, staar det som repræsentant for alle undertrykte, for alle fordringer som tilsigter sunde og harmoniske livsvilkaar.

Fredag eftermiddag.

For man gif over til behandling af programmets specijiserede reformkrav foreslog Chr. H. Knudsen, at der skulde voteres over et af Bergens afdeling fremjat forslag om, at ordene „frit“ og „gratis“, hvor de forekom i partiets program, skulde ombyttes med mere passende udtryk.

Dirigenten fraraadede dette, mens Olofsjon fra Bergen sluttede sig til Knudsen.

D. Jensen syntes forslaget var misvisende.

Olofsjon redegjorde da nærmere for, hvad man i Bergen hadde tilsigtet med forslaget, idet han udtalte, at man vilde ha bort disse udtryk dels for at berøve modstanderne nogle meget brugte argumenter mod socialisterne, og dels fordi ordene „frit“ og „gratis“ i og for sig var helt misvisende. Arbeiderne faar ingen ting og kræver ingen ting gratis. Gjennem den direkte og indirekte beskatning vil de komme til at betale for sig, omend baade lægehjælp, retshjælp og lignende blir personlig afgiftsfri. I denne betragtning var ogsaa fattigforst Johansen enig. Det virkelige forhold var jo, at folket kom til at betale de goder, de vilde nyde. Chr. H. Knudsen var af samme anskuelse som de to foregaende talere. Imidlertid var ikke forslaget formet saaledes, at det definitivt kunde vedtages. I samme retning udtalte sig ogsaa S. Olsen fra Sandefjord. D. Jensen: „Hvis meningen var, at bare disse ord skulde væk, var forslaget misvisende. Der maatte finde en omredigering sted i programmet,

ellers kunde ordene ikke tages bort. For at spare tid sandt redaktør Olofsjon det bedst, at der nedfattes en komite til at udarbeide forslag til forandring af udtrykkene i overensstemmelse med forslaget. Ingen var vist principielt mod dette. Knudsen var mod nedsettelsen af en komite, da det bare vilde forhale tiden. Sverre Jversen foreslog, støttet af fattigforstander Johansen, at det skulde overlades til parti styret at erstatte ordene „frit“ og „gratis“ med mere passende udtryk.

A. Bay var uenig med Jversen. Landsmødet burde vedta programmets form. Sluttede sig til nedsettelse af en komite, som af Olofsjon foreslaaet. Knudsen fremjatte følgende forslag: „Landsmødet slutter sig til forslaget fra Bergens afdeling, og det overlades til repræsentanterne for denne at forme et specificeret forslag.“ Tal. var imod at parti styret skulde forme ordlyden i parti programmets paragrafer. Redaktør Angell-Olsen foreslog, at der først skulde voteres over forslagens principielle betydning. Derefter kunde man vælge en komite til at foreta de nødvendige redaktionsændringer.

Bed voteringen bifaldtes forslaget fra Bergens afdeling enstemmig.

Komiteen besluttedes nedjat med det samme, og valgte blev: Redaktør Olofsjon, fattigforstander Johansen og ordføreren Chr. H. Knudsen.

Man gif nu over til punktvis behandling af programmet. 1 og 2 vedtoges enstemmig. I punkt 3, der kræver statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende personer, der har fyldt 21 aar, samt valg paa en fredag, foreslog arbeiderpartiets kvindeforening, at udtrykket „personer“ skulde ombyttes med „mænd og kvinder“.

Magnus Nilssen syntes at dette forslag fra kvinderne var overflødig, saa meget mere som justitsdepartementet har

fortolket grundloven saaledes, at ordet personer indbefatter baade mænd og kvinder. Fruerne Marie Larsen og Mina Jensen samt frk. Karljen syntes det kunde ikke skade at, ha dette naagtigere bestemt. D. Jensen anbefalede kvindernes forslag; thi det var jo bedst at faa alle tvil bort. Efterat ogsaa redaktør Angell-Olsen hadde anbefalet kvindeforeningens forslag, blev dette enstemmig vedtat.

Punkt 4 krævet „en tidsmæssig valgordning med enmandskredse og direkte valg“. „Freiheit“ hadde foreslaaet at der jættes „forholdstalsvalg“ ihedetfor „enmandskredse“ i punktet.

Stampohl opponerede kraftig for forholdstalsvalgmaaden. Ved anvendelse af den vilde ethvert parti, om det var i mindretal eller i flertal, ogsaa opnaa repræsentation. Og ved hjælp af en saadan kunde ogsaa arbeiderpartiet med det første faa repræsentanter i stortinget, hvilket der selv ved direkte valg og enmandskredse kunde være smaa udfigter til.

A. Bay talte for enkeltmandskredse og direkte valg, anbefalede indstillingen.

Buen kritiserede „Freiheits“ forslag. Det vilde saa langt fra at forenkle valgordningen kun gjøre den end mere indviklet. Derimod vilde direkte valg og enmandskredse lette og forenkle den, og hen mod det skulde vi stræbe. Taleren anbefalede ligeledes tilføiet paragrafen en passus der krævet bostedsbaandets ophævelse og adgang til omvalg. Bostedsbaandet var løst for statsraader og det var praktisk; men det burde ogsaa være praktisk for hvem som helst. Idet han foreslog tilføiet parti styrets forslag ordene: „og omvalg — ophævelse af bostedsbaandet“, gjorde han opmærksom paa, at dette tildels ogsaa var i overensstemmelse med det forslag, som af parti styret er indsendt til stortinget.

Chr. Jensen: Det proportionale

valgsystem er den valgordning, som absolut staar længst fremme. Indførelse af dette var ogsaa tat under alvorlig overbeviselse af socialdemokratiet i ublandet. Og det var tal.s overbevisning, at den proportionale valgmaade specielt egnet sig for Norge. Imidlertid vilde tal. nu stemme for direkte valg med enmandskredsje, da det var lettest at faa gennemført og tillige vilde lette adgangen til indførelse af forholdsvalg.

Stampehl: Med enkeltmandskredsje kan man ikke godt benytte forholdsvalg. Man opnaar ikke repræsentation.

Rnudsen kunde ikke begribe **Stampehl**. Han var udenfor enhver forståelse af norske forhold. Det var ikke saa, at om man vedtog den eller den ordning her paa landsmødet, saa var den gennemført. Forholdstalsvalg kunde man ikke faa gennemført før efter næste storthingsvalg. Bistnok hadde vi nu forholdsvalg i kommunen. Men da Ludvig Meyer i sin tid hadde forjagt at faa vort parti med paa reformen, gif det tværtimod modsat, og det var mod Arbeiderpartiets protest at vi fik forholdstalsvalgmaaden indført ved de kommunale valg. Man var imod denne valgmaade, fordi den korrumpere en parlamentarisk forsamling. Thi i en forsamling sammensat efter forholdstalsvalget vil intet parti faa magten, og man blir da nødt til at gaa paa afford med andre partier for at faa noget frem. I en kommunal forsamling kunde imidlertid en forholdsvis repræsentation under visse omstændigheder være til nytte. Men saa var forholdet slet ikke i stortinget og det gif ikke an at stille disse to administrationsmyndigheder ved siden af hinanden. I det statsborgerlige gjorde der sig nemlig to magter gjældende: lovgivningsmagten og regeringsmagten med kongen. Hadde nu socialdemokraterne flertal, vilde regjeringen støttet af kongemagten kunne

hindre at deres sager fremmedes. Rigstignot kunde stortinget efter grundloven trække regjeringen til ansvar herfor. Men det vilde man ikke kunne gjøre, eller ialfald ha meget vanskelig for det, hvis stortinget var sammensat efter forholdsvalg. Paa grund af de mange partifraktioner, der da vilde være repræsenterede, vilde man staa svækket. Nei, tal. holdt paa enkeltmandskredsje og direkte valg. I enkelte kredsje kunde man da ialfald faa en repræsentant frem. Men forholdet i og mellem de forskjellige byer og distrikter med hensyn til antal af repræsentanter maatte forandres. Her i byen burde vi saaledes faa mindst 7 eller 10 kredsje med hver sin repræsentant. Det er da ikke tvil om, at Arbeiderpartiet vilde feire ialfald i nogle af disse. I den kreds, hvor tal. var med i valgstyret ved sidste storthingsvalg, vilde socialdemokraterne absolut ha seiret, hvis der hadde været direkte valg med enkeltmandskreds; thi der var der arbeiderstemmer en masse. Forøvrigt sluttede tal. sig til Buens tillægsforslag.

Buen: Gaar vi til Danmark, ser vi gode resultater af enkeltmandskredsen. Der har de erobret selve hofkredsen. Det vil vel dra ud, før vi f. ex. her i Kristiania erobrede Drammensveien og Karl Johan, men Baalerengen, Kampen og Grønland vil høre arbeiderne til. Og naar det kommer derhen, at arbeiderne raader i sine egne distrikter, vil kanskje overlaksen opdage, at de ogsaa burde være med der; men da vil de ogsaa opdage, at der i disse distrikter trænges bedre gader, større pladsje — kort sagt lys og luft. Fordelen ved enkeltmandskredsje og direkte valg var desuden den, fremholdt taleren videre, at vælgerne vilde komme til at staa i mere direkte rapport med sine repræsentanter. Derved vilde man kunne skabe stærkere mænd af repræsentanterne, og de vilde bli et sandere udtryk for folkevilljen.

Gjærat **Routén** hadde udtalt sig for direkte valg med enkeltmandskredsje, paatid **Stampehl** ligeoverfor **Rnudsen**, at det vilde ta lige lang tid at faa gennemført direkte valg og enmandskredsje som forholdsvalg. Forholdsvalget var det retfærdigste. Vi skulde ikke true os frem til al magt. Ogaa minoriteten har ret til repræsentation.

Buens forslag til punkt 4 vedtoges mod 5 stemmer, der afgaves for „Freiheits“.

Punkt 7 a lød efter indtillingen: „Forbud mod anvendelse af børn under 14 aar til arbejde i fabrikker, paa værksteder og ved bergværker.“

Sverre Jversen anbefalede „Freiheits“ forslag til passus a, hvorefter der skulde forbydes alt arbejde af børn under 14 aar, der hadde til hensigt at bidrage til familiens underhold. Dette forslag fandt **Jversen** mere i overensstemmelse med, hvad et socialdemokratisk parti burde kræve. **Stampehl** anbefalede ligeledes „Freiheits“ forslag, mens **Rnudsen** stærkt betonedede at dette vilde lede til løgn og humbug. En bestemmelse, der var saaledes formuleret, vilde let kunne omgaaes. Børnene kunde anvendes til hvilket som helst arbejde; det var bare det at fortjenejen ikke skulde komme hjemmet til gode. Det var da bedre at si: barn under 14 aar forbydes at arbejde.

Aug. Kristensen, Johnson, Ddegard og **S. Olsen** udtalte sig for partistyrets forslag og betonedede stærkt, at man ikke burde ta fra folk adgangen til at benytte sine børn til arbejde paa landet o. l., noget som de bare har godt af og som er til stor hjælp for forældrene. Det var et flabe vanskeligheder i fabrikslovgivningen at vedta saadanne bestemmelser som af „Freiheit“ foreslaat.

Mina Jensen: En løbbebestemmelse som af „Freiheit“ antydet vilde bare flade familierne. Børnene har godt af

lidt arbejde, og det hjælper godt til familiens underhold. Sundhedsfarligt arbejde burde derimod modarbeides.

Stampehl: Det maa absolut forbydes børn at arbejde til familiens underhold. Men her paa landsmødet saa det ud til at være stemning for udbytning af børnenes arbejds kræfter. **S. Olsen** foreslog tilføiet partistyrets forslag til passus a: „eller nogen anden sundhedsfarlig eller anstrængende be-drift.“

Med dette tillæg blev partistyrets forslag vedtaget.

De øvrige passus'er i punkt 7 blev derefter enstemmig vedtat.

Punkt 8 om ophævelse af husmandsforholdet m. v. vedtoges ligeledes.

*

Som punkt 9 hadde partistyret foreslaat ophævelse af statskirken.

Ramsos arbeiderorganisation hadde foreslaat den post strøget, hvilket motiveredes af **Jeppejen** i en fort tale, hvori han bl. a. udtalte, at det glædet ham meget, at en arbejderorganisation vilde ha dette program-punkt strøget. Tal. hadde bragt sagen frem baade i Den socialdemokratiske forening og Arbeiderfamundet, men hadde ikke der faat flertal for at stryge posten. Imidlertid vilde han forsøge at faa landsmødet til at stryge den, da det var af stor principiel betydning. Man hadde sagt, at hvis ikke socialisterne foranlediget statskirkens ophævelse, vilde venstre komme os i forkjøbet. Men la dem det; det var jo en gammel liberal fordring, som bundet i middelalderiske forhold, fra den tid da geistligheden og adelsstanden kæmpede om magten med de eneældige statsoverhoveder. Under saadanne forhold var fordringen paa ophævelse berettiget; men i et demokratisk samfund, hvori enhver har adgang til at øve sin indflydelse ogsaa i det

kirkelige liv, truer der ingen fare fra kirken som statsinstitution. Taleren var kommet til denne overbevisning ved at læse om tilstandene i Frankrige og Amerika, hvor kirken var løsrevet fra staten. Der var man kommet op i aldeles forvilede tilstande. Man havde tat statsbidragene bort fra kirken og ophævet den som statsinstitution, men den havde alligevel en magt og øvede en indflydelse som var til umaadelig skade, da den fik udjølde sig som den vilde uden nogen kontrollerende indgriben. Det var forresten inkonsekvent at stille et saadant krav. For at være i overensstemmelse med sine fordringer burde det jo ogsaa paalægges socialisterne at melde sig ud af statskirken, men derved gjorde man ende paa religionsfriheden. Enhver maatte jaa lov at følge sin religiøse trang. De eneste allierede socialdemokraterne vilde jaa i kravet paa statskirkens ophævelse, vilde være pietisterne og lægprædikanterne, de mest reaktionære og doktrinære elementer man har. Som et eksempel paa hvor vanskeligt det var at holde paa princippet irikirke læste tal. op en artikel fra dansk „Social-Demokraten“, hvor denne ræsonerer over det skrækherredomme som mankeordenerne og jekterne øvet i Frankrige, hvilken fare deres virksomhed udgjorde for samfundets trivsel og fremgang, og hvilken lighed de havde med irelsens her i Danmark, som ligesom mankeordenerne vilde bli en fare for staten. Dansk „Social-Demokraten“ er selv for statskirkens ophævelse; men af bladets egen fremstilling — som ogsaa er rigtig — jer man med forskrækkelse hvad religionen som privatjag kan jøre til. Det er umuligt at jorene princippet med den praktiske virkelighed.

Guldbrandsen (Mojs) og S. Olsen (Sandesjord) var uenige med Jeppejen. Den sidste udtalte, at statskirken var den institution, som kapi-

talisterne havde den mest støtte af, derfor maatte den bort.

Man tog nu en halv times pause.

Anders Jensen sluttede sig til Jeppejen. Det er ikke i statskirken jvoblprædikanterne holder mest tilhuse, men i de jekter, der ukontrolleret driver sin virksomhed. Vi bare skræmmer jolk ved at jordre statskirken ajkaffet. Der bør være frihed til at tænke og handle i religiøse jpsørmaal. Om metodisterne f. ex. kom i fjertal, vilde ogsaa de anvende statens penge til fremme af sine religiøse ideer. Under den nuværende samfundsjorden er det umuligt at være kristen i dette ords gode betydning.

Chr. H. Knudsen: Jeppejen havde talt om enevoldsmagten og adelen, der tidligere var jaa omtrent enerædende i samfundet — disse havde vi nu ikke længer; men Jeppejen jortsatte ikke langt nok. Hvad er det nemlig, som er statens grundpiller? Jo, det er pengemagten og geistligheden. Pengemagten var den samme eller kanske endnu mere fremherkende nu end i enevældets dage; geistligheden havde forandret jorm efterhvert som det bedst passet pengemagten; statskirken var helt ud i kapitalmagtens tjeneste og er lige jaa jartil nu som under adelenj tid. Hvis vi vil jævde aandsfriheden, maa vi melde os ud af statskirken, og paa den maade kan vi jo lidt efter lidt affolke den; men den mest ligefremme maade til at bli den kvit er da virkelig at arbejde for dens jvarlige ajkaffelse. Maalet er vi vistnok enig om, men ikke om midlerne, nemlig om ophævelsen bør ske ved udmeldelse eller ved lovbud. Naar jeg jævder, at vi som vil ophæve statskirken, er paa den rette side, paa staaes det, at vi har de jorteste fanatiker med os — jekterne nemlig. Det forjtaar jeg ikke. De voldsjømste dogmatiker er dog statskirkepræjterne. Hvem er vel de værste jvoblprædikanter? Jo, det er indremissionens lægprædikanter, og de jører

statskirken til. Dansk „Soc.-Dem.“ vil ha irelsesarmeen ind under offentlig kontrol; der er forskjel paa det og at jette en eneste statskirke over kontrollen. Til statskirken maa vi skatte allesammen, selv om vi er udmeldt af den, hvis vi da ikke er jaa religiøst anlagt, at vi indtræder i et andet kirkesamfund. At ha statskirken som øverste kontroller er at jette bukken til at passe jhabresjækken.

D. Jensen kunde slutte sig til Knudsen. Var imidlertid enig med Jeppejen i at dette er et principspørmaal. Bore bestræbelser for at socialisere samfundet maa da først og fremst være rettet mod de økonomiske forhold. Det er aandsjtyranni at gi en bestemt retning monopol paa at forjhynde „den eneste rette“ religion. Ingen kan si at den eller den religion er den ene rette — her er opjatningen individuel og maa være individuel. Det vil neppe heller jalde nogen ind i en socialistisk stat at proklamere en bestemt „socialistisk“ religion — det vilde være socialistisk aandsjtyranni. Moral og religion er to vidt forskellige ting; vi kan godt ha den mest udmærkede moralære i skolerne om vi ikke har nogen religionslærer. Der er ogsaa et rent praktisk hensyn her; vi kan næppe jaa en konfessionløs skole, jaa længe vi har statskirken; men religionsundervisningen lægger beslag paa tid og kræfter i skoletiden, som vi har jaa uhyre god brug for til erhjervelse af praktiske kundskaber.

Magnus Nilsen: Om vi blir kvit statskirken, er vi ikke kvit dogmatiken for det. Lægprædikanterne jører jfordommelseslæren udover, jpyvende jvobl og pine udover land og strand — vi har da jaaat væk jvarmen fra statskirken, mens lægprædikanterne fremdeles jyrer baade med ful og ved. En socialistisk statskirke vil aldrig jalde paa at aandsjtyrannisere nogen. Vi har almindelig stemmeret her i landet nu, og ved hjælpe af den skal vi demokratisere statskirken.

Rogne: Vi pligter jo at arbejde for jaa megen dannelse som mulig, og det er da bedre at se religionen forjhyndt af dertil uddannede jolk end af den jørste den bedste fanatiker med tilstrækkelig forraad af jvobljyldte fraser. Disse opfanatiserede religionskolportører er de jartilgite jolk man slipper løs. Der er intet i veien for at jaa religionen ud af skolen selv om vi har statskirken — det skal vi bejörge ved stemmeretten. Det er kun de „finejste“ jolk og de labesjtaaende jolkelag, der ikke har nogen religion.

N. Bay: Statskirken er baade unødvendig, skadelig og forargelig, derfor bør den væk. Tænk bare paa alt det jvobl statskirkepræjterne præjterer ved en bejörvelse. Jeppejens opjatning i dette spørmaal er stridende mod jrisjindet tænkning.

H. Meyer: Aandsjtyranniet er meget værre i jekterne end i statskirken; statskirken har vi nemlig medbestemmelsesret over og den blir sliq som majoriteteten vil ha den.

E. Pedersen: Socialismens grundjærne er i sig selv en religion. Vilde slutte sig til Jeppejen, der tydelig nok havde redegjort for jordelen ved at ha statskirken fremjör ingen kontrolleret religion at ha. Statskirkens lære underjgaar stadig udbjilling. Henrik Wergeland hadde i sin tid gjort sig umulig som præst ved sin forjhyndelse i Bor irelsers kirke; men senere er hans lære præket mange gange fra samme prækeskol.

Øverre Jjverjen sluttede sig til M. Nilsen og Rogne.

Magnell: Statskirken er bli en hel del bedre fiden: den joranjtalte de forstogene og tændte hejrebaal.

M. Johnson vilte paa at partiet skræmmer jolk fra sig ved at ha dette punkt staaende paa programmet; men selv om jaa var tilfælde, sil det ikke hjælpe, hvis vi jandt det rigtig at ha det staaende der. Statskirken nu er i firid med den lære, dens oprinde-

lige stifter forkyndte; statskirken vilde forøvrig falde af sig selv. At stryge denne post af programmet kunde mistydes derhen, at det vilde se ud som om partiet var blit reaktionært.

Oscar Pedersen sluttede sig til Knudsen og D. Jensen. Statskirken er humbug og bør væk. De svære summer der anvendes til kirkebygning og lønning af denne hærskares mangfoldighed af geistlige embedsmænd, kunde anvendes paa meget bedre maade. Jo mer man bekjemper den offentlig, jo før vil den falde.

Angell-Olsen: Statskirken hæver videnskabelige uhyrligheder. Det svækker barnets moral, at det i skolen indbildes ting, som det senere erfarer er bare sludder.

Aug. Kristensen var forbaujet over at mænd, som for mange aar siden havde sat dette punkt ind paa programmet, nu vil ha det væk. Det er kritiken, som har demokratiseret statskirken, men den staar som en hindring for den sunde fornufts udvikling, det er sikkert, og derfor bør vi fremdeles arbeide for at saa den væk.

Buen: Hvad vi maa kræve er, at ingen skal tjene penge paa sin religion og ingen kunne stades i sin økonomi, fordi han ikke tilhører statskirken. Man kan jo ikke engang saa en vagtmesterpost ved en folkeskole, hvis man ikke staar i statskirken. Vilde sætte et spørsmålsteegn ved den paastaad at kirken har forbedret sig. Det kan vel med større ret siges, at dens robdyrsflor er beklippet lidt efter hvert.

Tal. var imidlertid af den førte diskussion blit klar over, at programmet maatte rumme mere end bare statskirkens ophævelse.

Strøm vilde overfor dem, der spurgte, hvad andet man vilde sætte i stedet for statskirken, citere Voltaires ord i et lignende tilfælde: „Jeg holder paa

at rive ihjel et robdyr; forlanger I, jeg skal skaffe jer et andet istedet?“

Jeppejen: Endel her ser dette spørsmål som et skattepørsmål; ja, præsteskatten kan være ubehagelig nok i disse trange tider, men saa iarlige er den nu ikke alligevel. Andre hader statskirken, fordi den docerer falsk kristendom og fordærver moralen; men vi saa se at saa kristendommens oprindelige lære: „elsk din næste som dig selv“, ind i den igjen, og det lar sig godt gjøre. Lands-tyranni over dog statskirken ikke. Det er uvidenheden, som er statens grundpille — ikke pengemagten og kirken. La os bare overvinde uvidenheden, saa skal vi nok greie pengemagten og den falske kristendom ogsaa. Med stemmeretten maa vi da ialfald kunne aabne adgang ogsaa for folk, der ikke staar i statskirken, til at saa vagtmesterposter ved skolerne. Frygtede ikke at partiet vil bli beskyldt for at være reaktionært, om vi strøg denne post af programmet; man bør ikke være mere doktrinær end at man kan forlade et standpunkt, naar man har fundet et andet, som er bedre.

Knudsen: Vi er ikke blit kvit „varmen“ i statskirken endda; frimenighedernes lægprædikanter er i minoritet i forhold til indremissionens. Statskirken og præstierne er i første række repræsentanter for det bestaaende økonomiske system og er privatkapitalismens mest trofaste drabant.

Rontén: Det er dumt at la en svær gran staa midt paa et jorde og saa indimellem røddeerne paa den; granen suger da kraften af jorden, saa der intet blir at høste af det som er saaet; da er det bedre at hugge granen ned og bryde op røddeerne. Statskirken hæmmer udviklingen af den sunde fornuft, derfor maa den væk.

Marie Larsen: Vi kan la være at staa i statskirken, saa falder den af sig selv.

Der forelaa nu i alt 6 forslag an-

Formiddagsmøde lørdag.

Ordstyrer E. Jeppejen.

Partiets program.

Den i anledning jordspørsmålet nedsatte komite til udarbeidelse af programmet forela følgende:

„Den nedsatte komite har drøftet punkt 14, men er kommet til det resultat, at spørsmålet er saa omfattende og betydningssuldt, at det bør undergives en mere indgaaende behandling end tiden tillader for i en koncis form at kunne forelægges til endelig vedtagelse som partiets antagelig for længere tid gjældende programpost. Komiteen foreslaar derfor at landsmødet fatter saadan beslutning: Punkt 14 udstaar. Til at fremkomme med forslag til parti-programmet vedrørende jordspørsmålet nedsættes en komite paa 7 medlemmer, hvis forslag blir at forelægge næste landsmøde efter af partistyret at være omsendt til samtlige tilsluttede foreninger til udtalelse.“

Dette forslag vedtoges enstemmig.

Sverre Jørgensen fremsatte — i modspørgning til fremkomne udtalelser om at komiteen skulde opvæbnes af partistyret — forslag om, at den skulde vælges af landsmødet samt at de fornødne udgifter bæres af partikassen. Jørgensens forslag vedtoges med 34 mod 24 stemmer.

— Ved punkt 15 hadde „Freiheit“ fremsat forslag om, at indledningen skulde lyde: „Afskaffelse af alle indirekte skatter. Indtil den tid forholds-mæssig anvendelse af“ o. s. v. Dette forslag forkastedes med 6 stemmer. Stavanger socialdem. forening hadde foreslaaet: „Befatning af store udnyttede jordarealer“ istedetfor „Befatning af jord, ogsaa udnyttet.“ Dette forslag forkastedes med 43 mod 25 stemmer, hvorefter punkt 15 vedtoges som det

gaaende punkt 9 i partiprogrammet. Det trykte forslag: Ophævelse af statskirken. De kirkelige samfund blir at betragte som private foreninger.

Fra Ramsos arbeiderorganisation: Punkt 9 stryges.

Fra Oscar Pedersen: Alle bidrag af offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal ophører. De kirkelige samfund blir at betragte som private foreninger under det offentliges kontrol.

Fra N. Buen: Socialismens princip: aandelig frihed, gjør det indlysende, at partiet bekjemper de religiøse dogmer, som binder folkets tænkekraft og hemmer udviklingen.

Fra N. Johnsson: Der arbeides for ophævelse af grundlovens § 2 (om statens offentlige religion).

Fra Chr. H. Knudsen: Religionen erklæres for en privatjag, hvorfor statskirken maa ophæves, og alle bidrag af offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal maa ophøre.

Ved voteringen vedtoges Ramsos arbeiderorganisationens forslag — punkt 9 udgaar — der stilledes alternativt overfor de øvrige forslag, med 42 mod 36 stemmer.

Dermed bortjaldt afstemning over de andre forslag.

Ved punkt 10 foreslog E. Pedersen ordet „konfessionsløs“ strøget, men tog efter endel udtalelser dette forslag tilbage, hvorefter punktet enst. vedtoges som i det trykte udkast foreslaat.

Punkt 11 vedtoges enstemmig saalydende: Retspleie og adgang til retshjælp ved offentlige eller kommunale sagsførere uden direkte betaling.

Punkt 12 kom efter komiteens bearbeidelse til at lyde: Lægehjælp, lægemidler og pleie tilskrives alle syge gennem stats- og kommunal ordning, uden direkte betaling. Tuberkulosen bekjempes ved oprettelse af offentlige kur- og pleieanstalter, ligeledes uden direkte betaling.

Punkt 13 vedtoges enst.

lyder i det omsendte forslag med en mindre redaktionsforandring.

— Punkt 16 vedtoges enstemmig uden debat.

— Ved punkt 17 var der indkommet flere ændringsforslag.

Fra foreningen „Framtid“: „Fremme af alle bestræbelser, sigtende til at hindre voldelige afgjørelser mellem folkene. Udfæstelse af almindelig værnepligt. Militærvesenets udgifter dækkes ved direkte skat paa formue og eiendom.“

Fra Arbejderpartiets kvindeforening: „Fremme af alle bestræbelser, sigtende til at hindre voldelige afgjørelser mellem folkene. Alle tvistigheder mellem landene afgjøres ved voldgift.“

Fra Møbelhædernes forening: „Fremme af alle bestræbelser, sigtende til at hindre voldelige afgjørelser mellem folkene, og derfor arbejder partiet for bortskaffelse af militarismen i alle former.“

C. J e p p e s e n foreslog: „Fremme af alle bestræbelser sigtende til afskaffelse af krig og staaende hære. Arbejde for voldgift og oprettelse af folkevæbning.“

„Freiheit“ foreslog punktet bibeholdt som det lyder i det tidligere program: „Oprettelsen af internationale voldgiftsdomstole. Militarismens afskaffelse og indførelse af almindelig folkevæbning.“

Ved voteringen bifaldtes „Freiheits“ forslag med 49 mod 16 stemmer.

Lovforandringer.

Fra partistyret samt Bergens afdeling foresaa forslag til forandringer i paragraferne 3 og 4. R o n t e n foreslog partikontingenten forhøjet til det dobbelte. Samtlige disse forslag besluttedes imidlertid udjat, og følgende forslag af Olav S t r ø m vedtoges enstemmig:

„Landsmødet vælger en komite paa 7 medlemmer til at udarbejde forslag til

forandring af partiets love og herunder særlig en forandring af grundlaget for partiets organisation. Komiteen tilendebringer sit arbejde i løbet af et halvt aar fra nærbærende landsmøde, hvorpaa partistyret beslutter det trykt og tilfattet samtlige partiforeninger til drøftelse, ledsaget med styrets stilling til forslaget, — hvorefter jagen finder sin endelige afgjørelse paa næste landsmøde.“

Fra Kristiania arbejder-samfund foresaa følgende forslag til ny paragraf:

„Partiets repræsentanter i offentlige institutioner er selvskrevne medlemmer af repræsentantskaberne inden partiet. De skal derved opretholde stadigt samarbejde med den nævnte stedlige partiledelse (i Kristiania ogsaa med partistyret) og kan i dette siemed foranledige moder indvarslet saa ofte det anses for nødvendigt.“

I jærlig vigtige tilfælde, hvor der kan være sieblikkelig tvil om hvilket standpunkt repræsentationen i egenkab af saadan bør indta, pligter den at ætse den stedlige partiledelses mening; dog har den ret til under sit ansvar for partiafdelingen at handle uafhængig af partiledelsens opfatning.“

J e p p e s e n foreslog følgende form: „Partiets repræsentanter i offentlige institutioner og partistyret i Kristiania eller de stedlige partiledelser udenfor skal, hvor ikke lokale hindringer umuliggjør det, afholde fællesmøder mindst en gang om maaneden til planlægning af taktik og forslag og behandling af foreliggende forslag.“

Det sidste forslag vedtoges mod 16 stemmer, der afgaves for Kristiania arbejder-samfund.

Trondhjems partiafdeling.

Følgende skrivelse refereredes: „Trøndernes samv. jag- og arbejderforeninger indmelder sig i Det norske

arbejderparti som en afdeling under dette, om muligt jaaledes, at organisationen selv forvalter den kontingent, som ellers tilkommer partiet — paa samme maade som partiets afdeling i Bergen.“

Enst. besluttedes: Trøndernes andragende om selv at forvalte kontingenten indvilgedes indtil videre.

Eftermiddagsmøde lørdag.

Ordstyrer: Claus Nicolli.

Følgende telegram fra Sarpsborg refereredes:

„Den demokratiste klub sender sin hilsen. Tillykke med arbeidet! Leve det internationale socialdemokrati! Westerberg.“

Spørrmaalet om

Foreningsretten

indleddes af B u e n: Det foreliggende emne var ikke nyt; men det var ikke desto mindre et af de mest aktuelle emner, som overhodet arbejdernes organisationer har paa sit program.

Kravet paa beskyttelse af arbejdernes og andre dermed ligestillede personers politiske rettigheder og foreningsliv laa længe og ulmet. Efter som storindustrien udviklede sig ogsaa hos os, blev der af arbejdsherrer begaaet værre og værre forbrydelser mod det man fortaar ved rettsjans og overbevisningsfrihed. Al selvtændighed blandt arbejderne søgtes dræbt.

Nærmest foranlediget ved en del trykkeriprincipalers brutale ultimatum efter typografistreiken i 1889, om at deres arbejdere havde at vælge mellem jagforeningen eller deres plads, reiste Den typografiske forening paa den skandinaviske arbejderkongres i Kristiania i 1890 kravet paa lovbeskyttelse mod denslags nederdrægtigheder.

Og kongressen vedtog en resolution, hvori kravet formuleredes, samtidig som den opfordrede arbejdernes organisationer til gennem sin egen magt at tiltvinge sig personlig uafhængighed og fuld foreningsret.

Det følgende aar — 1891 — udtaalte et arbejdermøde i Drammen sin tilslutning til kravet.

I 1893 indsendte Det norske arbejderparti til stortinget et forslag til lov. Forslaget gik ud paa følgende:

„§ 1. Arbejdsgiver, arbejdsbestyrer eller arbejdsformand, som

- a) ved afskedigelse, trussel om afskedigelse eller om tab af arbejdsfor-tjeneste,
- b) ved ydelse af, nægtelse af eller løfte om nogen fordel, eller
- c) ved løgnagtige eller aabenbart ugrundede forespejlinger af økonomisk natur

søger at gjøre indgreb i eller øve indflydelse paa sin undergivnes politiske optræden eller paa hans deltagelse udenfor arbejdstiden i jagligt eller politisk foreningsliv, straffes med bøder eller fængsel og i gjentagelsestilfælde med fængsel eller bøder.

§ 2. Paa samme maade straffes arbejdsgiver, arbejdsbestyrer eller arbejdsformand, der ved bestemmelse, arbeidskontrakt eller reglement søger at paavirke sin undergivnes politiske optræden eller hans deltagelse udenfor arbejdstiden i jagligt eller politisk foreningsliv.

§ 3. Bestemmelserne i § 1 og 2 skal ikke være til hinder for, at extraordinære, uopsættelige arbejder skal af arbejdsgiveren kunne kræves udførte udenfor den regelmæssige arbejdstid.

§ 4. Arbejdsgiver, stedfortræder for samme eller arbejder, som driver politisk agitation paa arbejdsstedet i arbejdstiden, straffes med bøder.

§ 5. Overtrædelser af denne lov paatales af det offentlige.“

Det saa til en begyndelse slet ikke

værst ud for dette forslag. Der stod nemlig en stærk og almindelig opinion bag det. Og det tør vel formodes, at den omstændighed ikke var uden indflydelse paa venstre, da det paa sit landsmøde i 1894 enstemmig vedtog en henstilling til det da siddende storting om før valgene at vedta en lov til beskyttelse af foreningsfriheden.

Selvfølgelig kunde ikke stortinget bare ta hensyn til sund fornuft og almindelig retsbevidsthed. Der maatte naturligvis „erklæringer“ til fra „sagtyndigheden“. Og selvfølgelig — havde jeg nær sagt — gif saabel straffelovkommissionens erklæring som justitskomiteens indstilling ud paa, at forslaget ikke maatte bifaldes. Dermed havde man dengang tilstrækkelig grund til at udsætte sagen til næste session.

Smidlertid havde arbejderne 17. maitog samme aar ved en deputation med Chr. H. Knudsen som ordfører været opom stortinget og rustet lidt i sambittighederne ogsaa i denne sag.

I 94 blev forslaget altsaa udsat. I 1895 kom det saavidt frem igjen, men blev besluttet „ikke tat under behandling“. — I 1896 var det nuværende statsraad Ovam, som bragte det forsløjende ord ved at foreslaa sagen ikke tat under behandling. — I 1897 — der skulde være nyt valg samme aar — blev det efter en hidsig debat vedtat af odelstinget med 42 mod 41 st. Denne gang vilde ogsaa Ovam ha det vedtat. Men saa var det i lagtinget, at venstremanden Astrup gjorde udslaget og fik forslaget forkastet. Det var ogsaa dengang, loven fik sin daab og blev kaldt „krangleloven“.

Dette var den største anstrængelse, tinget har gjort i denne sag. I 1898, da forslaget atter kom frem, havde man saat fat i den gamle trillebør igjen og trillede det efter forslag af Konow fra Hedemarken hen paa haugen af udsatte sager.

Da sagen sidste gang var fremme, fragted man den over i regeringens kaos — og der ligger den endnu.

Jeg mener, vi maa ha kranglet den frem igjen. I 1903 er der valg, og da kunde det jo hænde, at de tog sig af sagen i 1902. Og nu er der jo et saa overvældende flertal af venstre baade i odelsting og lagting, at der skal mange Astrupper til for at stanse loven. Det kan da ikke tænkes, at det store venstreflertal vil overse venstres enstemmige henstilling af 1894.

Naar vi bare hjælper dem til at finde forslaget frem af kaos, saa gaar det nok dennegang.

Hvorfor er der nu sliig opfordring for arbejderne til at tvinge dette krav frem, vil man spørge. Det er længe siden den store typografistreif, — det er længe siden nu, at vor gamle ven fattigforstander Johnson af en velvis fattigkommission fik tilhold om at trække sig ud af arbeiderfamunds styre. Og det er gaat adskillig tid siden vor partifælle Karstrøm fik affed hos Brødr. Hals, fordi han tillod sig at være en selvstændig mand.

Men tyranniets mænd er de samme til alle tider. Ved første leilighed slaar deres lystier ud i brutalitet. Det er desværre ikke en forgangen tid, der tales om, naar foreningsrettens krænkelse behandles. Fra den allersidste tid — det sidst forløbne aar — har vi talrige eksempler, der er talende nok i al sin skjændighed.

Vi skal mindes hermetikarbejderne i Stavanger, som fik besked om at de hadde sin affed, hvis de voved at stifte sagsforening. Vi skal mindes, at en kommunal arbejdschef borte i Drammen var fræk nok til at gi valget mellem sagsforeningen eller affed. Vi skal mindes historien ved Lysaker, hvor man forsøgte at frata en mand hans levebrød, fordi han var organisationens mand, og vi skal mindes bomuldsarbejderne borte

ved Blommen, som paa den nederdrægtigste maade blev forelagt en erklæring til nunderskrift, hvori de skulde skrive sig retten til at stifte sagsforening. Og vi skal mindes affæren med bagerjvend Tryggestadvig i Hammerfest.

Og til alle disse skal vi mindes dem, som lider i stilhed, som skjælver for arbejdsherrens strenge blik, og som ikke vover engang at gjøre forsøg paa at organisere sig. Om brugene efter Aferselven kunde tale, vilde de ha meget at fortælle af den art. For det daglige brød — maden til hustru og børn — den jætter selv modige mænd i skræk, naar den truer med at forsvinde.

Jeg spør: skal vi finde os i sliig længer? Skal vi ikke nu paa en pyntelig maade gjøre det store, frisindede venstreparti, som har magten, opmærksom paa, at der her i dette velsignede frie Norge med den kolossale majoritet af frisindede vælgere øves den skjændigste uret — øves det mest brutale pres paa arbejderne frie overbevisning. Og at arbejderne saa at si med kniven i haand maa værges den ret, som det dog officielt hedder, skal være tilsikret enhver norsk borger. „Frit tør han tænke og frit tør han tale,“ heder det om nordmanden. Det høres som den skjæreste ironi.

Vi ved, at foreningsfriheden er en af de vigtigste betingelser for fremfærd og fredelig udvikling — vi ved fra vort eget liv, hvad bethymring for dagligt brød vil si.

Tal. foreslog sluttelig landsmødet at sende stortinget sin mening om denne sag i følgende udtalelse:

„Det norste arbeiderpartis 15. landsmøde, der anser foreningsfriheden som en af de vigtigste betingelser for fremfærd og fredelig udvikling, betegner det som en skam for alt hvad der findes af demokratisk synsmaade i vort folk, at der endnu i begyndelsen af det 20. aarhundrede øves vold mod arbejderne frihed til at varetæ sine interesser gjen-

nem politisk og saglig organisation. Landsmødet henstiller derfor paa det indstændigste til Norges storting at opgive til lov det i sin tid til regjeringen oversendte forslag om „beskyttelse af arbejderes og dermed ligestillede personers politiske rettigheder og foreningsliv.“

H. Jensen udtalte sig i tilflutning til indlederen. Med de talrige eksempler paa krænkelse af foreningsretten for øie var det paa tide, at arbejderne optog en kraftig agitation for denne sag — fik den banke ind i bevidsthederne, saa det viste sig, at der stod en folkevilje bag.

Chr. Jensen fandt, at der istedet for resolutionens „henstilling“ burde sættes „opfordring“.

D. Jensen fandt det heldigt at henbije dette spørgsmaal, der mest angik sagsforeningslivet, til sekretariatet for Den sagl. landsorganisation, der sammen med partistyret burde foreta det fornødne i denne sag. Der kunde maaste være mere at ta med end det gamle lovforslag. Første del af Buens forslag var paa sin plads; men sidste del vilde tal ha formet som en henstilling til partistyret og landssekretariatet saaledes som antydet.

Angell-Olsen fremte for Buens forslag, ikke fordi han var overbevist om at venstre vilde fremme det tilfægtede lovforslag, men med den forvisning at dette var et virksomt agitationsmiddel for vort eget parti, som derved kunde komme saa langt frem i magt, at det selv tvang loven frem i en tilfredsstillende form.

Chr. H. Knudsen var nok enig i, at der burde være samarbejde med den sagl. landsorganisation, men fandt i dette tilfælde det af D. Jensen fremførte overflødig. Tal. anbefalede, at man af praktiske grunde holdt sig til det hvilende lovforslag og trøvede det gjenført.

Under denne debat fandt Jepsen at maatte henlede landsmødets opmær-

sonhed paa den af formandskabsloftomiteen afgivne indstilling om forandring i vor kommunallobgivning. Efter nævnte komites pluralitetsforslag skulde de kommunale bestillingsmænd fratages sin valgbarhed. Dette burde landsmødet protestere mod. Her i byen havde vi 3000 kommunale bestillingsmænd eller arbejdere; disse skulde saaledes fratages endel af sin borgerret! At her fremkom en protest mod dette var saa meget mere paatrævet som de kommunale bestillingsmænd i kommunestyret havde forraadt sin stands interesser ved at undlade at stemme i jager, der angik disse. Og saa en af vore repræsentanter havde skrevet i „Social-Demokraten“, at bestillingsmændene vel maatte ha anledning til at stemme, men at de dog burde undlade dette i jager, der direkte angik standten. Tal. vilde foreslaa, at landsmødet vedtog følgende udtalelse i denne sag:

„Mødet paalægger partiets presse, agitatorer og organisationer at bekjempe ethvert forsøg paa at indskrænke offentlige funktionærers fri borgerrettigheder.

Samtidig beklager mødet, at de kommunale funktionærers repræsentanter i Kristiania kommunestyre har undladt at stemme, naar det gjaldt deres klasjes økonomiske interesser. De har herved ikke bare indskrænket sine borgerrettigheder, men ogsaa stillet sig i strid til et af arbejderbevægelsens vigtigste principer, arbejderne medbestemmelsesret, naar det gjælder arbejds løn og arbejds vilkaar.“

Buen var enig i Zeppejens udtalelser og hans resolution, som han mente burde vedtages særskilt.

Chr. S. Knudsen var ligeledes enig i Zeppejens betragtninger. Tal. vilde imidlertid ikke undlade at paapege, at vistnok havde adv. Meyer skrevet noget lignende som af Zeppejen udtalt, men det stod i forbindelse med dyrtidstillægget til de kommunale funktionærer. Men i det spørgsmaal forholdt det sig sli, at det var de b e d s t aflønnede kommunale

arbejdere som fik tillægget, mens de daarligt aflønnede, løsarbejderne, ingen ting fik. Det skulde ta sig vart ud, om socialdemokraterne først hjalp de godt aflønnede! Først og fremst burde vi gribe fat hos dem, der havde det værst. Taleren kunde fremme for første del af Zeppejens resolution, ikke for sidste.

Buen: Her gjaldt det intet lofsalspørgsmaal for Kristiania. Hovedsagen var at saa fat en pæl gennem formandskabsloftomiteens indstilling — det offentlige dokument, der tog sigte paa at berøve en klasse medborgere deres politiske rettigheder.

Zeppejen imødegik Knudsen, hvis udtalelser ikke rammede det forhold tal. havde paapegt. Heller ikke burde man sætte de faste folk tilside for de ikke faste. Men i den fremsatte resolution laa først og fremst en protest mod det attentat, som ira offentligt hold rettedes mod de kommunale bestillingsmænds borgerret.

Johansen fandt det høit paatrævet at vedta Zeppejens resolution, som burde vedtages i sin helhed. Der burde ogsaa protesteres mod bestillingsmændenes optræden i kommunestyret; thi den var i høi grad usforvarlig og skammelig ligeoverfor deres kolleger.

Angell-Olsen forlangte afstemning over resolutionens første del særskilt, og Olav Strøm vilde ha behandlingen af dens anden del udjat til man skulde debatere kommunevalget.

Knudsen var enig med Strøm. Forresten vilde han kun stemme for den del af Zeppejens forslag, der satte en pæl gennem formandskabsloftomiteens indstilling.

Man gif nu til votering over Buens og Zeppejens resolutioner. Buens vedtoges enstemmig; ligeledes første del af Zeppejens, mens anden del vedtoges mod 5 stemmer.

Eftermiddagsmøde lørdag.

Ordfyrrer: Nicolli.

Partiets stilling til høstens kommunevalg

indleedes af Magnus Nilssen:

Det er nu blit den herskende opfatning blandt de organiserede arbejdere, at skal alle de krav, der stærkere og stærkere trænger sig frem paa forskjellige omraader, opnaa at saa aktuel betydning og tvinges frem til løsning i en nær fremtid, saa maa der reises en kraftig og ihærdig agitation for disse jager ved valgene. Med andre ord: Vi maa benytte den politiske fremmarchlinje, og vi maa derfor bli politikere. En anden opfatning har engang været stærkt vaaende og det af naturlige og let forståelige grunde. Thi saalænge arbejderne store masse stod som stemmeretsløse tilskuere ved valgene, saalænge de ingen direkte indflydelse havde paa, hvem der skulde være folkets repræsentanter i stat og kommune og derfor aldrig kunde saa sine krav og interesser repræsenteret paa disse steder, saa var det rimeligt og naturligt, at der tænkes paa andre veie og midler at benytte end de politiske. Naar forholdene tilspidjer sig sli, som de har gjort i menneskenes store sociale interessekamp, og saa den ene part har lagt beslag paa alle nødvendige midler og derved stængt den anden part — den store masse — for de normale fremmarchlinjer, saa vilde det være baade dumt og feigt af den grund at gi sig over paa naade og unaade.

Men aarene er gaat, og den sunde fornuft og den jevne demokratiske udvikling fik overtaget og bødte de bureaukratiske nakker til indrømmelser.

Arbejderne mænd stjønte tidligt, at skulde de med jevnt og sikkert held i længden kunne jøre kampen for sine mange store og retfærdige krav og saa disse respekteret og anerkjendt, saa maatte

det politiske magtmiddel — stemmeretten — erobres.

Derfor, ved vi, førte arbejderne en lang, bitter, seig og udholdende kamp for stemmerettens gennemførelse og vandt tilslut jeier gennem et utal af rænkter, brudte løfter, feighed og frygt.

Vi har da nu en udstrakt stemmeret for mænd, og skjæbnen vilde endog, at der skulde bli gjort begyndelsen for kvindernes vedkommende.

Det politiske magtmiddel ligger nu i vor haand, og vi kan ved hjælp af det bringe os lysere, friere og retfærdigere forhold og livsvilkaar, om vi bare lærer os til at bruge det paa rette maade; det er den rette maaden, arbejderne skal lære sig til at finde gennem sine organisationer og sin egen presse.

Vi har de bedste betingelser for at gjøre os gjældende her i landet nu, hvor vi har en saa enkel og demokratisk statsforfatning som saa. Det gjælder derfor nu itide at være opmærksom paa at sætte et kraftigt agitationsarbejde igang og bringe vore jager frem til hurtig løsning. Og det gjælder videre om at saa nyttiggjort alt det som findes af energi, arbejdssevne og arbejdsløst iblandt os paa de forskjellige steder for hurtigt mulig at række frem til en magtstilling.

Vi tar iaar fat paa kommunevalgene, og det er vor pligt alle at gjøre vort til at rejse kravene her med den største aarvaagenhed og kraft og jamles i trofast fylking paa valgets dag.

Arbejders mænd maa nu rykke ind og sætte sit stempel paa by- og herredsstyrelserne omkring i landet. Og jmaakaarsfolkets jager skal bli det, som stiller partierne; de i aarhundreder udeslængte og tilsidejatte skal nu bli hørt, naar de nu lægger frem sine krav.

Tal. foreslog følgende resolution, hvis enkelte punkter han nærmere motiverede: „Landsmødet udtaler:

Det arbejdende folk i landet er nu i besiddelse af det politiske magtmiddel

— stemmeretten — i saapas udstrækning, at de vil øve en afgjørende indflydelse paa vore offentlige institutioners sammensætning og virksomhed.

Naar der ogsaa nu er gjort begyndelsen til at aabne de i aarhundreder umyndigholdte kvinder adgang til at være medbestemmende i det offentlige liv, hilser landsmødet med stolthed og glæde disse hjertelig velkommen til det praktiske arbejde for friere og retfærdigere forhold — aandeligt og materielt. Vi er forvisset om at kvinderne nok vil vide at finde sin plads.

Tiden er nu inde til at opta en ihærdig agitation for et kraftigt reformarbejde i kommunerne, sigtende paa at lette livsvilkaarene for den store masse, samt fremskynde de forskjellige virksomhedsgrene, som maatte egne sig for kommunal driit, lagt direkte ind under offentlig styre.

Som vort partis programjager til høstens valg skal mødet i første række pege paa:

1. Skoleagen (alt skolemateriel anskaffes for kommunekassens midler).

2. Kommunen opfører boliger i et tilstrækkeligt antal, hvilke udleies til lavest mulige pris til ubemidlede folk.

3. Sygepleien over i bestatningen.

4. De kommunale arbeider udføres af kommunen selv uden benyttelse af entrepenører.

5. Et effektivt fabriktilsyn, hvortil arbejdernes organisationer opnævner sine repræsentanter.

6. Indførelse af 8 timers arbejdsdag for kommunens arbeidere i forbindelse med garanteret mindsteløn.

I alle de kommuner, hvor der er udset til vore partifæller at gøre sig gjældende, maa arbeidet for høstens kommunevalg tages op hurtigt muligt. Ingen saadan kommune maa socialdemokratiet undlade at delta i valget med egen liste.

Guldbrandjen fra Mojs syn-

tes, at Magnus Nilsen burde have udredet bedre, hvad garanteret mindsteløn skulde betyde. Det maatte ikke være saaledes, hvilket taleren syntes at forstå, at arbeiderne ikke skulde kunne modtage og gøre krav paa højere løn end den garanterede mindsteløn.

Ordstyreren: Guldbrandjen gjorde sig skyldig i en komplet misforståelse. Med garanteret mindsteløn forstod man den absolut mindste løn, som skulde kunne betales. Selvfølgelig kunde man baade forlange og modtage højere løn, om det opnaaedes.

Marie Larsen: Indlederen havde talt om at oplysningen var liden, og at her burde kræves en bedre skoleordning. Hun var glad over at arbeiderne havde taget op og gjort dette krav aktuelt ved valgene, og hun følte sig forvisset om at naar ogsaa kvinderne stillede sig ved mændenes side for at kræve en bedre skoleordning, skulde en saadan ikke udebli.

S. Meyer: Indlederen havde lagt forliden vægt paa skolespørgsmaalet i sit program for høstens kommunevalg. Denne sag var af den allerførste betydning. Overklassen, der sidder inde med al dannelse, gjorde altid forslag paa at nedsætte vore mænd og gøre dem smaa. Hvorfor? Jo, fordi arbeiderne er folk uden skoleuddannelse, mens de selv har denne til oversflod. Den samme overklasse hyldet ogsaa fritkonkurrencen, men havde ikke nogen tanke om at den burde foregaa paa lige vilkaar. Hvorledes gaar de fleste folk ud af skolen? De har neppe faaet kundskab nok til at skrive sit eget navn. Nei, det var en pligt vi havde at udstyre alle børn med det samme kundskabsforraad, saa de i kampen for tilværelsen, i „fritkonkurrencen“, kunde staa paa lige fod.

Kristiansen hævdede, at fabriktilsynet burde sættes mer i forgrunden ved høstens kommunevalg.

Angell-Lien: Programposterne

til valget blev vi altid enige om. Der var andre ting som det gjaldt mer at faa paa det rene nu. Han sigtet specielt til kvindernes stilling. Denne havde været udførlig diskuteret, da deres stemmeret var sikret og var forjaabidit klar som man vidste, at de ikke vilde optræde som eget parti. Men man maatte undersøge, hvor de var henne og især sørge for at faa arbejderkvinderne med, saa de ikke gik hen og stemte mod sine egne og sine klassefællers interesser.

Sverre Jørgensen fæstede sig ved at der fra kommunens side ikke var udrettet, hvad der kunde gøres for kontraktarbejdnets afskaffelse. For denne sags gennemførelse burde der agiteres ved valgene. Murerne havde behandlet spørgsmaalet paa en række godt besøgte massemøder i vinter, og man kom til klarhed over at arbeiderne blev skammelig udbyttet under kontraktarbejdet som det nu praktiseredes. Det kulminerede i den meningsløshed, at der var flere kontraktører om det samme anbud, saaledes at den ene kontraktør satte anbudet bort til en anden, og denne igjen til en tredje osv., og hver af disse skulde ha sin rigelige fortjeneste af det. Den henstilling, som møderne i vinter gjorde til kommunestyret om at fremme denne sag, blev velvillig modtaget af ordføreren, men der var dog intet blit gjort. Talhaabede, at vore repræsentanter i kommunestyret havde gjort sit bedste, og han vilde forjaabidit ikke klandre dem; men han kunde ikke tilbageholde den ytring, at der kanske kunde været gjort mer.

Stampel: Jeg foreslaar, at det henstilles til partistyret at ta under overveielse, om der ikke burde ske henvendelse til lovgivningsmagten med en anmodning om, at der vedtages en lovbestemmelse, hvorefter en fra et parti valgt repræsentant i kommunestyre eller storting skal miste sit mandat, hvis han er blit ekskluderet af sit parti.

Emil Pedersen: Dette forslag bør henbides til lovkomiteen.

Rnudsen: Jeg henstiller til Stampel at ta sit forslag tilbage. Det var meget vidtgaaende og kunde ikke vedtages uden at være debatteret.

Stampel: Forslaget var ikke saa vidtgaaende. Naar en repræsentant optræder mod sit parti, var det et saa stort bedrag, at han burde miste sit mandat.

Stampel tog imidlertid sit forslag tilbage til senere overveielse, hvorefter den af Magnus Nilsen foreslaaede resolution enstemmig vedtoges.

*

Ordstyrer: C. Jørgensen.

Spørgsmaalet om

ottetimersdagens gennemførelse

indledes af adv. Hazeland: I en aarrække har arbeidere nu demonstreret for 8-timersdagen. Men bortset fra et par forsøg med 8 timers dag i enkelte af statens virksomheder, har man endnu ikke gjort noget positivt skridt for at faa 8 timers dagen gennemført. Partistyret finder imidlertid, at tiden nu er inde til at lægge en mere bestemt plan for gennemførelsen af denne reform, og har derfor anmodet mig om at gøre udfast til en lov om emnet.

Naturligvis maa partiet, naar det skal gaa til at foreslaa en lov om 8 timers dag, strax ta sigte paa enhver art af kropsligt arbejde i andenmands tjeneste. Men samtidig kan vi ikke lukke øinene for, at gennemførelsen med ét slag, i et enkelt land, for enhver art af arbejde, vilde komme til at stode paa meget store, for ikke at si uovervindelige vanskeligheder.

En større forklarelse af arbejdstiden vil jo i mange virksomheder nødvendigvis gøre en forandret arbejdsmaade, og vel ogsaa et hurtigere arbejdstempo; og det

er aldeles ikke sagt, at man i alle brancher over det hele land er forberedt paa en saadan forandring strax. Jordbrugsarbeidet er vel f. ex. endnu ikke, ialfald i sin helhed, modent for 8 timers dagen.

Paa den anden side er der jo mange virksomheder som arbejder under trykket af udenlandsk konkurrence. Og hvis man i de brancher indførte 8 timers dagen, og det saa viste sig, at produktionen derved gik ned, saa maatte man jo være forberedt paa en lønsreduktion, hvis man ikke vilde gjøre vedkommende industri konkurrenceudygtig overfor udlandet — hvad der ialfald for en tid vilde bli værre, end om arbejdstiden fremdeles var blit som den var.

Hvor spørgsmaalet om 8 timers dagen har været under overveelse, der har man, saavidt jeg ved, altid været enige om, at en saapas stor reduktion af arbejdstiden som ned til 8 timer, den maa tages sagvis. Og spørgsmaalet om dens gennemførelse i det enkelte sag bør først og fremst bero paa en afstemning blandt de interesserede arbejdere selv.

Der næst har man ogsaa været enig om, at den stedlige udvælgelse af en saadan nedsættelse af arbejdstiden maa bli et særskilt spørgsmaal. Der er jo nemlig ganske vist virksomheder, hvor man meget vel kan gennemføre 8 timers dagen paa et enkelt sted, f. ex. i en enkelt by, uden at man derfor samtidig behøver at gennemføre den i andre byer. Saaledes f. ex. murer- og bygningshaandværket, bagerhaandværket og flere andre lignende virksomheder, som ikke konkurrerer med de tilsvarende virksomheder i andre byer. Men der er andre virksomheder, hvor det ikke vel gaar an at indføre 8 timers dagen paa et sted, uden samtidig at indføre den ialfald paa andre nærliggende steder, hvor den samme virksomhed drives. Teglværkerne i Kristiania og omegn konkurrerer jo f. ex. med teglværkerne i Sarpsborg, Fredriksstad og flere andre steder i det sønd-

sjældste Norge, og det vilde derfor i denne branche bli nødvendigt at indføre 8 timers dagen samtidig for hele det søndensjældste Norge. Det samme er jo ogsaa tilfældet med trævare- og metalindustriene og andre lignende industrier. Og endelig er der virksomheder, hvor det vil være det naturlige at 8 timers dagen, naar den skal indføres, indføres paa en gang for det hele land. Saaledes f. ex. jernbanearbejder, der udføres for den samme arbejdsherre og under lige vilkaar overalt i landet.

Beslutningen om 8 timers arbejdsdag bør altsaa kunne gjøres gjældende, enten for en enkelt kommune, eller for en større landsdel (f. ex. for det søndensjældste, oplandske, vestensjældste eller nordensjældste distrikt), eller endelig for det hele land.

Hvis normalarbejdsdagen i et sag indføres for en enkelt kommune, bør kommunestyret være den myndighed som faar med tingen at gjøre. Indføres den derimod for en større landsdel eller for det hele land, saa bør det være vedkommende regjeringsdepartement eller regjeringen i sin helhed, som træffer bestemmelse derom.

I det øieblik at reformens gennemførelse bygges paa afstemning blandt de interesserede arbejdere, saa bør naturligvis retten til at foranstalte saadan afstemning tillægges arbejderne egne faglige organisationer. I sag, som har dannet landsforbund, har jeg tænkt mig at retten hertil skulde tillægges forbundsstyret, som da samtidig skulde bestemme, hvorvidt der skal afstemmes for en enkelt kommune, for en afgrænset landsdel, eller for det hele land under et. I sag som endnu ikke har dannet landsforbund, bør hver enkelt lokalforening ha ret til at forlange afstemning. Og blir der saa mellem disse foreninger dissens om, hvorvidt afstemningen skal ske kommunevis, distriktsvis eller landsvis, da saar

det overlades til vedkommende offentlige myndighed at afgjøre det spørgsmaal.

Bed siden heraf mener jeg, at ogsaa landsmyndigheden, eller for den enkelte kommune kommunestyret, bør ha anledning til at sætte saadan afstemning igang.

Naar under en saadan afstemning en flersid af arbejderne har udtalt sig for en nedsættelse af arbejdstiden til 8 timer, saa mener jeg det vil være rigtigt og klokest, at vedkommende myndighed ogsaa indhenter en erklæring fra arbejdsgeberne i det sag, som berøres af den foretagne afstemning. Og hvis flere end halvdelen af dem udtaler sig for den af arbejderne vedtagne nedsættelse af arbejdstiden, saa bør dermed tingen være afgjort. Udtaler derimod arbejdsgebernes flertal sig imod arbejderne resolution, saa mener jeg man bør bli staaende ved en bestemmelse om, at afgjørelsen overlades til vedkommende offentlige myndighed (kommunestyret eller vedkommende departement).

Dette at afgjørelsen i sidstnævnte tilfælde overlades til den offentlige myndighed, er ogsaa hvad man har tænkt andre steder, hvor denne sag har været under behandling. Det saakaldte jabiske jelskab i England — et socialdemokratisk selskab som har udgitt en række skrifter af socialdemokratisk indhold — udarbejdede saaledes for flere aar siden et lovforslag til gennemførelse af 8 timers dagen, bygget paa afstemning blandt arbejderne. Og i det forslag blev man staaende ved at overlade afgjørelsen til den offentlige myndighed. Mit forslag afviger fra det engelske forslag derved, at jeg foreslaar tingen endelig afgjort, hvis flertallet af arbejdsgeberne gaar med.

Disse afstemninger blandt arbejderne vil jo ikke kræve store udgifter. Men da det er nødvendigt at de foregaar under offentlig kontrol, og da det her gjælder samfundsspørgsmaal af stor række-

vidde, saa er det naturligt, at udgifterne afholdes af vedkommende offentlige kasse, henholdsvis statskassen eller kommuneskassen. Og det vil derfor være nødvendigt, at man begrænser adgangen til at forlange afstemningen saaledes, at de ikke kommer til at gjentages for ofte. Der maa sættes et vist tidsrum, inden hvilket ny afstemning ikke kan forlanges — jeg har tænkt mig man kunde sætte dette tidsrum til 3 aar.

Desuden vil man i en lov som denne trænge en regel om undtagelser. Fabriktilsynsloven har i sin § 26 opstillet nogle undtagelser fra sine almindelige bestemmelser om arbejdstiden for unge mennesker. „Naar naturomstændigheder, ullykkeshendelser eller andre uberegnelige begivenheder har forstyrret et enkelt anlægs regelmæssige drift, eller udsetter driften for at forstyrres, kan, paa derom indgit andragende, den daglige arbejdstid for unge mennesker tillades forlænget for et kortere tidsrum.“ Videre kan en saadan forlængelse ske uden at spørge tilsynet, naar det gjælder uopjættelige reparationer eller redbning af menneskeliv, og forøvrigt ogsaa for de første 2 døgn. Dog maa det strax meldes til tilsynet. Lignende undtagelsesbestemmelser maatte vi ha ind i denne lov her.

Derimod behøver vi ikke i denne lov fabriktilsynslovens bestemmelse om at tilladelse til forlænget arbejdstid ved almindelige forskrifter kan meddeles bedrifter, for hvilke det er særeeget, at der i dem til sine tider arbeides længere end sædvanlig. Afstemningen foregaar jo nemlig altid sagvis.

Lafslut maa vi i loven ha en straffebestemmelse for overtrædelse af bestemmelser om arbejdstiden, vedtagne efter denne lov. Og jeg er da blit staaende ved straffebestemmelsen i fabriktilsynslovens § 39, om bøder fra fem til tuijen kroner.

Ligeledes bør fabriktilsynslovens bestemmelse i dens § 46 optages her:

„Overtrædelse af denne lovs bestemmelser paatales efter de for politisager givne regler.“

Paa grundlag af disse betragtninger har jeg da gjort følgende udkast til

„Lov om arbejdstidens begrænsning.“

§ 1. Begrænsning af arbejdstiden i henhold til nærværende lov kan finde sted enten for det hele land eller distriktsvis (f. ex. søndenjeldske, oplandske, vestenfjeldske, nordenfjeldske distrikt) eller for de enkelte by- eller landskommuner.

§ 2. Bestemmelse om arbejdstidens begrænsning i et fag for det hele land eller et distrikt træffes af vedkommende regjeringsdepartement (kongen). Gjælder begrænsningen alene et herred eller en by, træffes bestemmelsen af vedkommende kommuneskyre.

§ 3. Begrænsning af arbejdstiden i henhold til foregaaende paragraf kan finde sted naar flertallet af arbejdere i faget som deraf vil berøres, har udtalt sig for bestemmelsen. Forinden nogen beslutning fattes, indhentes erklæring fra de arbejdsgivere som deraf vil berøres. Udtaler ogsaa flertallet af dem sig for begrænsningen, er denne dermed endelig fastslaaet.

§ 4. I fag, der har dannet landsforbund, foregaa afstemning blandt fagets arbejdere eiter anmodning af landsforbundets skyre, der samtidig bestemmer, hvorvidt afstemningen skal finde sted underet for det hele land, distriktsvis eller særskilt for en enkelt eller flere enkelte kommuner. Er i faget ikke dannet landsforbund, kan afstemning forlanges af enhver lokal forening. Er der mellem flere lokale foreninger uenighed om, hvorledes afstemningen skal foregaa, afgøres spørgsmaalet af vedkommende regjeringsdepartement. Afstemning kan derhos foranstalles af vedkommende regjeringsdepartement eller af vedkom-

mende kommuneskyre af egen drift.

§ 5. Omkostningerne ved de i 3. og 4. omhandlede afstemninger udredes af statskassen, forsaavidt de omfatter det hele land eller større landsdele, men af kommuneskassen, hvis de foretages særskilt for de enkelte kommuner. De nærmere regler forøvrig, hvorefter afstemningerne skal foregaa, bestemmes af vedkommende regjeringsdepartement. Naar en afstemning er forlangt, kan ny afstemning i kommuner eller landsdele, som allerede har stemt, ikke i samme fag forlanges af organisationerne før efter udløbet af 3 aar.

§ 6. Begrænsning af arbejdstiden i henhold til nærværende lov kan foretages ned til 8 timer daglig eller 48 timer ugentlig. Begrænsningen kan gøres gældende for alt arbejde i fremmed tjeneste.

§ 7. Forlængelse af en i henhold til nærværende lov bestemt arbejdstid kan indrømmes af fabriktilsynet for et kortere tidsrum, naar naturomstændigheder, ulykkeshændelser eller andre upaaregelige begivenheder har forstyrret et enkelt anlægs drift eller udsætter driften for at forstyrres. For de 2 første døgn eller hvor det gjælder redning af menneskeliv, kan forlængelse finde sted ogsaa uden tilladelse af tilsynet. Vigeledes kan uopretteligt reparationsarbejde foregaa uden særskilt tilladelse, men blir strax at melde tilsynet.

§ 8. Overtrædelse af bestemmelse om arbejdstiden, der er givet i henhold til nærværende lov, straffes med bøder fra 5—1000 kroner. Overtrædelserne paatales af det offentlige og efter de for politisager givne regler.

Hvis dette udkast vinder landsmødets bifald, saa foreslaar jeg, at partistyret bemyndiges til at indgaa til regjeringen eller departementet, og senere direkte til stortinget med et forslag i hovedsagen bygget paa disse 8 punkter, dog jaaledes, at der bør være anledning

til at foreta de læmpninger i form eller indhold, som man ved nærmere overveielse finder opfordring til. Dette er saa meget mere nødvendigt, som jeg kun har hat meget kort tid til at udarbejde mit udkast, ligesom jeg har hat liden tid til at konferere med partifæller om sagen.

M. Ormestad: Selv om en saadan lov blev vedtat af den lovgivende forsamling, saa vilde den ikke føre til nogen forkortelse af arbejdstiden, uden i de tilfælde hvor arbejderne gennem sine organisationer paa forhaand har drevet den forkortede arbejdstid igennem. Fabriktilsynsloven kan gjøre sin nytte, fordi den væsentlig lægger an paa at beskytte arbejderens liv og lemmer og at værne om deres sundhed. Men denne lov søger jo at ramme selve interesseskampen mellem arbejdsgiver og arbejder, og derfor har jeg vanskelig for at tro at den vil kunne frugte noget. Den interesseskamp maa nemlig nødvendigvis afgøres af parterne selv. En kortere arbejdstid kan arbejderne kun tilkæmpe sig gennem den saglige organisation. Og derfor er jeg bange for at en saadan lov kunde bli en sovepude for dem, som ikke gider delta i organisationsarbejdet. Naar ikke det var, kunde jeg naturligvis ikke ha noget større imod loven. Den vilde ialfald kunne tjene til at fastslaa enhver vunden fordel paa arbejdstidens omraade, jaaledes at man ikke fra en forkortet arbejdstid atter kunde gaa tilbage igjen til en længere, som f. ex. tilfældet har været ved Stavangers hermetikfabrikker. Forøvrigt tror jeg vi blir nødt til at tilkæmpe os halvtime for halvtime, før vi engang naar ned til 8-timersdagen. Arbejdsgiverne vil altid modsætte sig enhver forkortelse indtil de maa boie sig for organisationernes overmagt. Millerands udkast til den slags arbejderlove er de franke arbejdere ikke videre begejstret for, og jeg tror ikke man kommer nogen vei

med dem hos os heller. Den kamp, som arbejderne fører gennem sine organisationer er et nødvendigt led i deres emancipation, og den maa kæmpes igennem af dem selv; det kan ingen lov gjøre for dem.

D. Jenjen: Jeg tror ikke vi paa dette landsmøde faar tid til at indgaa saa meget paa dette spørgsmaal, at vi kan overlade til partistyret at indsende forslag i sagen til statsmyndighederne. Men til Ormestad vil jeg si, at skal vi vente med at forlange lov om et forhold, til forholdet allerede er ordnet ad anden vei, ja da behøver vi ikke nogen lov. Det er ganske vist saa, at der ikke er stor udsigt til at saa en lov om dette emne, selv om vi oversender et lovforslag til statsmagterne. Men hvorfor skal vi alligevel gjøre det? Jo for det første, fordi vi i en række aar har demonstreret for 8-timersdagen og samlet arbejderne om den, og da maa vi ogsaa, nu da de er samlet, stille kravet om reformens gennemførelse til statsmyndighederne. Og dernæst fordi, at hvis vi faar et afslag, saa har vi i dette afslag en god agitationsbasis. Hvis vi af de grunde som Ormestad har fremholdt lader være at fremsætte kravet og derigennem skaffe os denne gode agitationsbasis, ja da blir Ormestads grunde for os en sovepude. Men det vil landsmødet nok sørge for at de ikke blir.

Jeg foreslaar, at det overdrages til partistyret sammen med landssekretariatet at udarbejde et lovforslag om dette emne og at dette lovforslag saa forelægges fagforeningerne og partiets øvrige afdelinger til udtalelse. Naar vi har en saglig organisation og ikke blot en politisk, saa bør sandelig ogsaa den tages med i en sag som denne.

Eh. S. Rudjen: I 1890 fattedes paa den skandinaviske kongres, som holdtes her i denne sal, en resolution, gaaende ud paa, at organisationerne skulde tilkvinge sig 8-timersdagen og der-

etter ved lov saa den fastslaaet. Siden den tid har vi hvert aar demonstreret, og organisationerne har lidt efter lidt tiltunget sig en kortere arbeidstid. Typograferne er naaet frem til 9 timer og delvis til 8, og enkelte andre fag ligesaa. Men masjer af fag staar endnu paa 10 timer og tildels over det. Og da man har indset vanskeligheden ved gjennom kamp at tiltvinge sig 8-timersdagen, saa har partistyret allerede for 2 aar siden søgt at gjøre spørsmålet aktuelt paa en noget anden maade end tidligere. Ifjor var det partistyrets mening at saa ensartede udtalelser fra arbeiderne i de distrikter, hvor der demonstreredes den 1. mai for derpaa at støtte en henvendelse til statsmagterne. Udtalelserne blev imidlertid ikke tilstrækkelig enslydende, da det overlodes til hvert enkelt demonstrationsmøde at forme sin resolution. Jaar blev der derfor af partistyret udarbeidet et forslag til resolution som af vore agitatorer forelagdes paa demonstrationsmøderne i de forskjellige distrikter og der enstemmig vedtoges. Og paa grundlag af disse enslydende resolutioner er det at partistyret nu har søgt at saa istand et bestemt forslag, som altsaa skal indsendes til statsmagterne, og i tilfælde gjøres til valgprogram. Nogle af partistyrets medlemmer konfererede med Hazeland om sagen, og de kom alle til det resultat, at det retteste vilde være at overlade til arbeiderne selv at gennemføre jagen ad lovens vei, og i overensstemmelse hermed har Hazeland formet sit forslag. Men naar arbeiderne altsaa selv maa oparbeide opinionen inden sin kreds for at føre jagen igjennem, saa kan de ikke ligge paa nogen jobepude. Hadde Hazeland's forslag lignet loben om bagernes nat-arbeide, ja da vilde det kunne bli en jobepude; men det er jo ikke tilfældet.

Jeg er enig med D. Jensen i, at naar forslaget er færdigt, saa bør det gaa til debat i fagforeningerne, for det

sendes til statsmagterne. Det er baade rimeligt og nødvendigt, og det kan vist Hazeland ikke ha noget imod. Derimod kan det ikke være nødvendigt at forslaget ogsaa oversendes til behandling af fagorganisationens hovedstyre. 2 mand af sekretariatet deltar jo i partistyrets forhandlinger, og vil altsaa ogsaa komme til at delta i forhandlingerne om, hvorledes dette forslag skal se ud. Desuden kan forslaget, foruden til fagforeningerne, ogsaa tilsendes samtlige forbundsstyrrer. Men naar det er gjort, saa kan det ikke være nødvendigt at forhale jagen yderligere ved at la den gaa til behandling i sekretariatet og hovedstyret, og ved saa kanske tilslut at nedsætte en komite bestaaende af repræsentanter for begge institutioner. Hvis man vil noget i denne sag — og her maa alle organiserede arbeidere ville noget —, saa er det nu sandelig paatide ikke blot at antyde veien, men ogsaa at sætte op maalet og midlerne hvorved maalet skal naaes. Vi kan ikke drive paa med at demonstrere den 1. mai hvert aar, uden samtidig at kunne pege paa, at der ligger noget hos statsmagterne.

A. B a y: Jeg betrakter denne lov omtrent som jeg betrakter loven om stemmeretten. Arbeiderne maa ha den en tid før de lærer at bruge den. Saadan var det ogsaa med bagerloven. Fra først af var der en masse svende som ikke brydde sig om at overholde den. Men op gjennom tiden har de mer og mer lært at forstå nødvendigheden af arbeidstidens indskrænkning. Arbeidsgiverne vil jo altid forlange at der skal arbeides saa meget som mulig, og saa længe arbeiderne er for sløve til at holde paa sine interesser, saa vil de overtræde loven i stor udstrækning. Men det er jo ingen grund til ikke at kræve loven. Og idet loven gir arbeiderne adgang til at stemme over 8-timersdagen hver i sit fag, da ligger jo deri

en opfordring til agitation og loben kan aldrig bli nogen jobepude.

H a z e l a n d: Den modstand, som Ormestad har reist mod lovbehandling af spørsmålet om arbeidstidens begrænsning, forundrer mig. Der har i alle lande været en gruppe blandt arbeiderne, som har holdt paa, at dette og andre arbeiderkrav ikke kan gjennomføres anderledes end gjennom organisationernes kamp med arbeidsgiverne. Men samtidig har der ogsaa været en anden gruppe — og til den har vort parti hørt — som har hævdet den modsatte opfatning, nemlig at man i størst mulig udstrækning bør anvende lovveien. For det første fordi alle arbeiderkrav og spesielt 8-timersdagen, selv der hvor arbeidernes organisation har været stærkest, og hvor man i en menneskealder har kjæmpet for den, kun har gjort meget smaa fremskridt. Og for det andet fordi enhver seier, som arbeiderne har tilkjæmpet sig gjennom sin organisation, ved streiker og arbeidsnedleggelse, har været meget dyrtkjøbt. Saa hvis man under kampen kan saa nogen støtte af loben, da er det en vinding baade for arbeiderne og for det hele samfund. Derfor har det, at der i denne forsamling er reist modstand mod en ordning af dette forhold ad lovens vei, for mig været en overraskelse.

Det er allerede sagt af andre, at det ikke gaar an at si, at loben af arbeiderne kan benyttes som en jobepude. Initiativet skal jo efter loben ligge hos organisationerne og maa ligge der. Og for at vække initiativet maa der jo agiteres blandt arbeiderne; det nytter altsaa ikke at jøve.

Det er sagt, at loben i bedste fald vil være værdiløs — jeg er aldeles uenig i det. Hvis arbeiderne var uden indflydelse i stat og kommune, ja da vilde den være værdiløs. Men det er de jo ikke. Naar arbeiderne i et fag har stemt for en indskrænkning af ar-

beidstiden, mens arbeidsgiverne har stemt i mot, og sagen saa skal afgjøres af departementet eller kommunestyret, saa indser jo enhver, at hvis der ikke gjør sig meget stærke statsøkonomiske grunde gjældende imod arbeidernes krav, saa vil departementets eller kommunestyrets tilbøielighet til at imødefomme kravet være nøiagtig proportionalt med arbeidernes indflydelse i det offentlige liv. I det øieblik at arbeiderne har tilborlig indflydelse paa det offentlige liv, saa vil besøiede krav fra arbeidernes side ha alle chancer for at bli loyalt behandlet.

C h r i s t e n s e n: Jeg er selvfølgelig for, at vi gir vore repræsentanter i kommunerne og — om vi faar nogen — i stortinget mandat til at siemne for arbeidstidens forkortelse til det, der her er tale om. Men noget effektivt kommer der ikke ud af det, før bevidstheden om jagen blir saa stor, at majoriteten i vore fagforeninger sier: „Den tid vil vi arbeide og ikke længer!“ Vi er desværre ikke naad did endnu; vi er ikke kommen saa langt, at vi begriper den store skade som forvoldes ved, at arbeidstiden er for lang. Der er endnu folk, som ber sine overordnede om overarbeide. Vi bør altsaa agitere alt, hvad vi kan, for at saa denne forstaaelse til at trænge igjennem hos massen af arbeidere, og da vil loben nok komme til at vise sig effektiv. Men jaalønge de, der kommer under loben, ikke selv vil realisere den, saa nytter naturligvis loben ikke. Fabriktilsynsloven virker ikke, fordi den ikke opretholdes, og saadan vil det naturligvis fra begyndelsen af ogsaa bli med denne lov. Men derfor bør vi lige godt ha den.

H. J e n s e n: Den foreslaede lov forlanger, at arbeiderne selv skal stemme om arbeidstidens forkortning. For fabrikarbeidernes vedkommende vil det vistnok komme til at gaa let. Men ikke for de fags vedkommende, hvor der drives med hjemmearbeide. De arbeidere, som tar

hjemmearbejde, forstaar nok, at det er skadeligt med den lange arbejdstid; men de kan jo da gennem „udsbednings-systemet“ udnytte andres arbejdskraft i ganske stor udstrækning, og det vil gjøre, at de ikke vil stemme for en kortere arbejdstid, som ogsaa vil komme til at gjælde for dem, de udnytter.

Jeg er enig med Hazeland i, at naar man maa gennemføre arbejdstidens forkortelse ved streik, saa er den dyrekjøbt. Og kan arbejderne under deres kamp støttes af en lov som den foreslaaede, saa vil det jo være heldigt baade for arbejderne og for samfundet. Desuden, selv om man gennem kamp har opnaaet en forkortelse i arbejdstiden, saa kan den jo atter bli forlænget, naar konjunkturerne blir daarlige, — og saa maa der en ny kamp til for at saa den ned igjen. Er den derimod fæstnet ved lov, saa staar den. Det er derfor indlysende at det vil ha stor betydning at saa lovfæstet enhver forlængelse af arbejdstiden som indvindes.

D. Jensen: Naar Knudsen mener, at forslaget, naar det er blit behandlet af partietyret, dermed ogsaa er behandlet af den faglige organisations styre, fordi to mænd fra sekretariatet deltar i partietyrets forhandlinger, saa maa jeg si, at det forstaar jeg ikke. Forøvrigt tror jeg, at partietyret kommer til at maatte nedsette en komite.

Sagen er nemlig saa vidtløftig og vidtrækkende, at den kun kan behandles i en komite. Og hvad er der da iveien for, at sagen forud behandles baade af partietyret og af den faglige landsorganisation. Saameget mere som det netop var dem, der paa den faglige organisations vegne sidder i partietyret, som foreslog, at denne sag skulde forelægges landsmødet. Naar det socialdemokratiske parti skal behandle en sag som denne, saa bør det respektere den faglige organisation i landet saameget, at det ikke fuldstændig ignorerer den, hvor det gjæl-

der det rent faglige. Gaar vi her den faglige landsorganisations styre forbi, saa svækker vi dermed dets autoritet. Desuden forsinkes ikke sagen ved det.

Nico II: Ordstad tror ikke, at 8-timersdagen kan gennemføres ved lov. Men hvorfor har da alle verdens civiliserede nationer demonstreret for 8-timersdagen? Det er trift at høre den slags udtalelser. Jeg for min part tror ikke, at fagorganisationen herhjemme, selv med opbyrdelse af al sin styrke, vil kunne føre denne sag igennem. Selv de stærkt organiserede engelske arbejdere har ikke formaet det. Derfor maa vi gaa lovveien.

Tuft: Det er sagt her, at det skulde være nok at arbejde for 8-timersdagen bare ad faglig vei. Men selv om saa var — naar man har gennemført den, saa maa man jo alligevel ha en lov til at beskytte den. Jeg tror, at 8-timersdagen er en af de sager, som har størst udsigt til at bli gennemført i den nærmeste fremtid.

Ordstad: Indførelsen af 8 timers dagen ved lov er blit et dogme. Og den er blit det, fordi vi staar saalangt fra spørgsmalets praktiske løsning. Naar man kommer denne løsning nærmere, vil man nok komme til at gribe sagen anderledes an. Hvad vi ved en lov kan opnaa er et statsstempel paa en overenskomst mellem arbejder og arbejdsgiver. Og det er jo godt og vel, at man dermed faar statens garanti for, at overenskomsten ikke kan brydes. Men man vil ikke derved række et hane-sjedd længere, end man paa forhaand har kjæmpet sig frem. Arbejderne vil ikke komme til at saa nogen nytte af loven. Vi har allerede nu nogle love som sover, og vi har ikke brug for flere. Det er ikke bare arbejderne, men ogsaa de organiserede arbejdsgiveres interesser som berøres af spørgsmaalet om 8-timersdagen. Og selv om vi hadde en regering som stod paa

vor side, saa vilde den ikke formaa at gennemføre sagen imod arbejdsgiverne. Loven vil altsaa ikke kunne hjælpe os hurtigere frem. Men derimod nok ganske langsommere. Den vil kunne bli en sovepude. Der vil være de arbejdere som sier: vi deltar ikke i afstemningen, men vi har jo stemt for loven. Jeg kan nok forstaa at personer, som ikke er interesseret i faglige ting, kan benytte denne lov som et agn for at fiske arbejdere. Men til fordel for arbejderne vil den ikke bli. Hvis andre landes fagorganisation hadde staaet paa et saa høit standpunkt som Englands, saa vilde de engelske arbejdere nok i 1898 ha formaet at tilkjempe sig 8-timersdagen. Den lader sig nemlig meget vel opnaa ad faglig vei, naar tiden er moden.

Votering: Mod nogle saa stemmer, der afgaves for D. Jensen's forslag, vedtoges:

„Partietyret anmodes om, i det væsentlige paa grundlag af det fremlagte udkast, efter indhentelse af udtalelser fra partiets foreninger og landets fagforbund samt sekretariatet for den faglige landsorganisation at indgaa til statsmyndighederne med forslag til lov om arbejdstidens begrænsning ned til 8 timer daglig eller 48 timer ugentlig.“

Formiddagsmøde søndag.

(Ordstyrer: C. Jepsen.)

Forslag til ny fabriktilsynslov

Indleedes af M. Ordstad: Fabriktilsynsloven af 27. juni 1892 blev istandbragt af venstrepartiet, uden at man tog med paa raad de folk, som hadde den væsentligste interesse af loven, nemlig arbejderorganisationerne. Den har ikke virket efter arbejderne's ønske. Allerede aaret efter at loven var traadt i kraft, indsendtes der til regjeringen forslag til

forandringer i den. Siden den tid har sagen beroet hos regjeringen, som først nu i vaars er fremkommet med en odelsthingsproposition i sagens anledning. I odelstinget vil sagen bli behandlet, saajnart socialkomiteen har afgit sin indstilling, og da jern- og metalarbejderforbundets hovedstyre finder, at regeringspropositionen i flere stykker er mere reaktionær end den gamle lov, saa har vi udarbejdet en forestilling til socialkomiteen, hvori vi foreslaar en række ændringer i regeringspropositionen, og disse ændringer haaber vi vil vinde landsmødets bifald.

Jeg skal her gennemgaa disse ændringsforslag et for et.

1. Fabriktilsynslovens hensigt er jo at beskytte arbejderne's liv, lemmer og helbred, samt at beskytte dem mod overordnede's vilkaarlighed. Saadan beskyttelse tiltrænger enhver arbejder som er i andenmands tjeneste. § 1 i den nu gjældende lov indskrænker imidlertid loven til at omfatte fabrikmæssig dreven virksomhed. Propositionens § 1 udvider lovens ramme noget, idet den drager ind under loven enhver virksomhed, ved hvilken der anvendes anden drivkraft end menneskelig muskelkraft. Vi mener, at loven bør gjælde for alle industri- og haandværksbedrifter, hvor der beskæftiges andre arbejdere end bedriftens indehaver og hans husstand. Skulde det imidlertid vise sig, at socialkomiteen og stortinget ikke vil gaa med paa en saa stærk udvidelse af lovens ramme, saa foreslaar vi subsidiært, at loven skal gjælde alle industri- og haandværksbedrifter, hvor der beskæftiges 5 arbejdere eller arbejderster og derover.

2. Den gamle lov overlader til det lokale fabriktilsyn at træffe de sanitære forholdsregler til arbejderne's beskyttelse, som ikke kan træffes af loven selv, fordi de maa afpasses efter de stedlige forhold. Det viser sig imidlertid, at paabud af det lokale tilsyn ofte ikke respek-

teres af arbejdsgiverne, og vi mener da, at ialfald ethvert paabud som f a n gives i sin almindelighed, uden tillæmpning efter de stedlige forhold, det maa sættes ind i loven. Og det mener vi er tilfælde med forbudet mod, at fejning af arbejdsrum foregaar i arbejdstiden. En bestemmelse herom foreslaar vi derfor tilføjet i lovens § 10.

3. Den nugældende lov bestemmer i sin § 17, at børn under 14 aar ikke maa anvendes til arbejder som gaar ind under denne lov. Dog skal de naar de er over 12 aar kunne anvendes i 6 timer daglig til lettere arbejder. Propositionen foreslaar denne bestemmelse opretholdt. Vi mener derimod, at børn under 14 aar absolut bør være fritaget for alt arbejde i andenmands tjeneste, og foreslaar altsaa en bestemmelse herom indtatt i loven. At mange forældre ønsker sine børn i arbejde — som det heder i departementets motivering til propositionens § 17 — kan der ikke tages hensyn til. Mange forældre ønsker ogsaa at deres børn kunde slippe for skoletvang.

Videre bestemmer den gamle lovs § 17, at unge mennesker fra 14 til 18 aar ikke maa anvendes i mere end 10 timer daglig — og hvis de kun er mellem 14 og 16, kun til lettere arbejder. Departementet finder, at disse 10 timer kan forhøies til 10½ time. Vi mener derimod, at unge mennesker mellem 14 og 18 aar i det hele taget kun bør anvendes til lettere arbejde, og at arbejdstiden i alderen mellem 14 og 16 ikke bør overskride 6, og mellem 16 og 18 aar 10 timer daglig.

4. § 19 i den gamle lov bestemmer, at børn og unge mennesker under 18 aar ikke maa isjælsættes for kl. 6 morgen eller efter kl. 6 aften. Departementet foreslaar nu, at unge mennesker under 18 aar med tilshynets tilladelse og departementets approbation i visse tilfælde skal kunne anvendes til natarbejde. Vi foreslaar her, at man behol-

der den gamle lovs forbud mod jaadant natarbejde.

5. Fabriklovens § 27 bestemmer, at arbejde ikke maa finde sted fra kl. 6 aften for en søn- eller helligdag til næste dags, eller naar flere helligdage følger paa hverandre til sidste helligdagsaften kl. 10, undtagen i visse undtagelsestilfælde. Propositionen fastholder denne bestemmelse i sin § 26. Vi derimod foreslaar, at søndagsfriheden udstrækkes til kl. 6 mandags eller første virkedags morgen. Ellers maa jo nemlig arbejderne for at kunne være i fuld vigør, jaa jaren for ulykestilfælde ikke blir større, anvende søndagen til at jobe, og den blir da ikke nogen „friday“.

6. I lovens § 30 findes i 3. afsnit en bestemmelse om, at der ikke fra arbejdernes lønning maa gjøres noget fradrag uden deres udtrykkelige samtykke eller med hjemmel i lovgivningen eller reglementet. Propositionen optar denne bestemmelse i sin § 29. Vi mener, at ordene „eller reglementet“ bør udgaa. Reglementet kan jo være uklart affattet, og desuden bør denne lov ikke gaa videre med hensyn til fradrag i løn end lovgivningen forøvrigt.

7. Fabriklovens § 31 og propositionens § 30 beitemyner at opsigelsesfristen mellem arbejdsgiver og arbejder bortfalder, hvis arbeidet afbrydes ved ulykestilfælde, naturomstændigheder eller andre uvaareguelige begivenheder, herunder ikke indbejattet konkurs. Vi foreslaar at her tilføies ordene: „streiker eller lock-outs“, jaa det altsaa kommer til at hede: „herunder ikke indbejattet konkurs, streiker eller lock-outs.“

8. En af de vigtigste bestemmelser i hele loven er dens § 32 om arbejdsreglementer for bedrifter, der beskæftiger over 25 arbejdere. I denne paragraf bestemmes der blandt andet, at arbejdsgiveren skal gi mindst 5 arbejdere an-

ledning til at udtale sig om bestemmelserne i arbejdsreglementet, inden dette overjendes departementet til approbation. De 5 arbejdere skal gives 8 dages frist til at fremkomme med sine udtalelser, og vidnesbyrd om at jaa er sket skal medfølge reglementet til departementet. Men det hjælper jo lidet, at arbejderne jaaar anledning til at udtale sig, naar der ikke tages hensyn til deres udtalelser. Det har været forsøgt af arbejderne at affatte sit eget reglement og indsende det til departementet, men departementet har altid approberet arbejdsgivernes reglement. Saa naar denne paragraf søger at gi det udseende af, at den gi arbejderne indsyldelse paa reglementernes affattelse, jaa er det det rene komediespil. Og kan man ikke jaa en forandring heri, jaa kan man lige jaa godt stryge hele paragrafen. Vi foreslaar derfor, at paragrafen forandres saaledes, at departementet ikke kan approbere et reglement, med mindre det er ledsaget af en bevidnelse om, at arbejdere og arbejdsgivere i et og alt er enige om alle dets bestemmelser. Og skulde der være punkter, hvorom enighed ikke kan opnaaes, jaa bør tvistemaalene afgjøres ved voldgift. Voldgiften kunde påsænde beraa af 2 af arbejderne og 2 af arbejdsgiverne udenfor bedriften valgte mænd, som jaa i tilfælde kunde vælge en opmand.

9. Det stedlige (kommunale) fabriktilsyn har vist sig lidet effektivt, særlig i mindre kommuner med smaa, enkle forhold, idet dets oftest ulønnede medlemmer ikke ijelden staar i direkte eller indirekte afhængighedsforhold til denne eller hin arbejdsgiver. Vi foreslaar derfor principalt, at det stedlige tilsyn skøises, og at tilshynet udøves af et tilsvarende antal statslønnede inspektører og assistenter. Da der imidlertid er liden udsigt til, at dette bort forslag gaar igjennem, jaa foreslaar vi subsidiært, at arbejdernes fagforeninger paa stedet jaaar lovhjemlet adgang til at vælge

mindst en trediedel af dem, der skal danne det stedlige tilsyn.

10. Naar fabriklovens bestemmelser faktisk jaa ofte overjedes, ligesom tilshynets paabud ofte overjedes, jaa har det sin grund i, at lovens straffebestemmelser er for milde, og at arbejderne løber for stor risiko ved at anmelde overtrædelser til tilshynet. Vi opfordrer derfor til, at straffebestemmelserne i denne lov skjærpes, og at loven sætter straf for arbejdsgivere, som paa nogenjomhelst maade skifter den arbejder, der mel-

der overtrædelserne.

Jeg foreslaar at landsmødet gi Det norske jern- og metalarbejderforbunds forslag til forandringer i fabriktilsynsloven sin tilslutning.

H. Jensen: Det kunde dog ikke gaa an, at landsmødet, som netop hadde overdraget til partistyret at udarbejde et lovforslag om 8-timersdagen, gif med paa en arbejdstid af 10 timer for unge mennesker mellem 16 og 18 aar, saaledes som foreslaaet under punkt 3 c. i jern- og metalarbejderforbundets foresstilling. De 10 timer maatte forandres til 8.

D. Jensen vilde foreslaa, at det subsidiære forslag under punkt 9: „at arbejdernes fagforeninger paa stedet vælger det stedlige tilsyn“ sættes op som det principielle.

E. Pedersen fandt at man burde skøise det subsidiære forslag under punkt 1: „at loven skal gjælde for alle industri- og haandværksbedrifter, som beskæftiger 5 arbejdere eller derover.“ De arbejdere, som staar paa smaa værksteder, hvor der er liden plads, kan ofte være udsat for værre farer end dem, der staar paa større.

Guldbraandjen: Det er ikke nok, at 1/3 af det stedlige tilsyn vælges af fagforeningerne paa stedet. Arbejderne maa mindst vælge halvparten. Men hvorfor ikke det hele? — det er

Dog arbeidernes interesser tilsynet skal vareta.

R o n t é n vilde foreslaa, at ordene: „nyde sine maaltider i et opvarmet rum“ i fabrikklovens § 11 kom til at lyde: „nyde sine maaltider i et rent, sundt og opvarmet rum.“

E. P e d e r s e n: Skulde man her indlade sig paa den slags detaljer, saa vilde det føre for vidt. Mechanikernes forening hadde detaljeforslag at stille til inætt jagt alle fabrikklovens paragrafer. Men i tilfælde partitrykret, inden sagen ekspederes til tinget, efter landsmødets udtalelse, vilde gjeunemgaa fabrikktilsynsloven grundig, skulde mekanikernes detaljeforandringer staa til disposition.

O r d f ø r e r e n var enig med P e d e r s e n og opfordrede Rontén til at ta sit forslag tilbage, hvilket Rontén saa gjorde.

M. O r m e s t a d forandrede nu sit forslag saaledes at det kom til at lyde: „Landsmødet slutter sig i det væsentlige til Det norske jern- og metalarbeiderforbunds forslag til forandring i fabrikktilsynsloven, dog med den forandring, at det subsidiære forslag til § 1 sløifes, at unge mennesker mellem 16 og 18 aar kun maa arbejde 8 timer daglig, samt at det subsidiære forslag under punkt 9 blir det principielle med den forandring, at det stedlige tilsyn arbeider vælges.“

Dette forslag vedtoges enstemmig.

Arbejderbefolkningens stilling til de offentlige arbeiders bortsettelse til udlandet.

Dette spørsmål indlevedes af Tust:

Det har vakt pinlig opmærksomhed i vide kredse, at mange af vore store offentlige bestillinger er gaaet til udlandet. Saa meget mere maa dette vække misnøie som der er arbejdsløshed i landet. Tusinder af arbeidere gaar jo helt eller delvis ledige og mange bedrifter maa

indskrænkes eller stanse. Under saadanne forhold har man ret til at forlange, at intet arbejde, der kan leveres her i landet, skal kjøbes udenlands, selv om det norske arbejde tilsyneladende falder lidt dyrere; det er jo gjennemgaaende saa, at det norske arbejde er solidere udført.

Det vilde være for vidtløstigt her at nævne i detail alle de bestillinger vi har gjort udenlands i det senere; men til belysning af sagen skal jeg nævne enkelte eksempler paa, hvad man hos os kan gaa til udlandet efter.

For et par maaneder siden gif jernbanestyrelsen til Tyskland med en bestilling paa en jernbanebro til Østbanen, en bro omtrent af størrelse som Lianbroen. Uagtet der var en leverancetid af 14 maaneder, og den ene af de norske anbydere faktisk for hadde leveret broarbeider paa forholdsvis kortere tid, svarede jernbanestyrelsen, at et norsk værksted „selv sigelig“ ikke kunde levere broen færdig i løbet af denne tid. Enhver vil skjønne at man har ikke større garanti for at et udenlandsk værksted vil ha det færdig i rette tid; tværtimod.

Til forsvaret bruger vi millioner. Men vi gjør ikke som de andre nationer; vi fabrikerer ikke det mest mulige af vore vaaben selv, vi lader ikke millionerne komme bort eget land til gode. Dgjaa med disse penge støtter vi udenlandsk industri mere end nødvendigt. Endog vognmateriel maa vi til udlandet efter. Den proposition, som var foreslagt stortinget for nylig, var ikke netop egnet til at vise os regjeringens interesse for den norske industri. Men naar statsraad Stang senere har skyndt sig med at afvække denne proposition og forsikrer os om sin store interesse, saa jaar vi haabe at dette vil vise sig i handling i fremtiden. Der vil ofte være anledning dertil. Statsraaden fortæller saaledes, at han selv som befører af artilleriværkstedet engang har foreslaaet, at vi skulde fabrikere vore

mindre kanoner selv, ligesom danskerne gjør. Men det strandet paa de høiere militære.

Der er nedsat en kommission til at anstille prøver med kanoner og materiel fra en tysk og en fransk fabrikk, og ved dens indberetning jaar vi bested om, hvad det er for noget vi jaar for vore penge. Det hedder i denne indberetning om det materiel, som den tyske fabrikk har leveret:

„Det Ehrhardt'ske materiel viste flere steder slitage i en grad, som ikke burde forekomme efter saa kort tids brug som ved disse prøver. Kommissionen mener, at enten har der været anvendt materiale, som ikke var godt, eller materialet har været behandlet paa uhensigtsmæssig maade. Ved det Ehrhardt'ske batteri var for et par kanoners vedkommende anvendt jernhjul; disse fandt kommissionen mindre hensigtsmæssige. Hvad de Ehrhardt'ske træhjul angaar, fandtes disse saa usolide, at kommissionen rejser spørgsmaalet om, at hjulene, for at man kan sikre sig disse solid forarbejdet, bør udføres ved det herbærende hovedarsenal. Den af Ehrhardt leverede haandværkervogn gif stadig i stykker selv paa almindelig landevei, og paa grund af dens uhensigtsmæssighed kunde den ikke engang medtages ved de vanskeligere kjøreforsøg. Det Ehrhardt'ske prøvebatteri har ikke paa langt nær tilfredsstillt de forordringer, som maa stilles til materiellets holdbarhed. Det er kommissionens bestemte mening, at først nye forsøg med et nyt Ehrhardt'sk materiel med de af kommissionen foreslaaede forandringer kan gif fornøden betryggelse for dette materiel's hensigtsmæssighed. Da firmaet er forholdsvis nyt som kanonfabrikant, og da det gjælder jærlig at skaffe sig vished om materiellets holdbarhed, finder kommissionen det paatrævet, at der med det nye prøvemateriel blir kjørt i et noget længere tidsrum, og at der med en af

kanonerne foretages en massekydning paa 1000 skud.“

Denne attest er ikke videre anbefalende for udenlandsk arbejde.

I de sidste 5 aar har vi bestilt i udlandet for 2,700,000 kroner, væsentlig lokomotiver, ialt 49 stykker til vore statsbaner. Samtidig er kun 10 lokomotiver tat her i landet. Af jernbanevogne er 5 pct. bestilt i udlandet. Der bemærkerlige er at hovedbanen har bestilt alle sine jernbanevogne her i landet, mens statsbanerne maatte gaa til udlandet. Af lokomotiver og broer har derimod hovedbanen bestilt for 500,000 kroner udenlands.

Havnevejenet har brugt forholdsvis mindst udenlandsk arbejde, nemlig for 19,000 kroner.

Generalintendanten har brugt for 1,900,000 kr. udenlandsk arbejde i disse 5 aar. Det gjør tilsammen 5,119,000 i de 5 aar. Det er altsaa ikke smaa stillinger, det dreier sig om, og dette er jo paa langt nær ikke alt. Og ingen tør paaståa, at vi behøvede at gaa til udlandet med alle disse penge.

Kan vi endnu ikke konkurrere med udlændingen paa industriens omraade, saa maa vi komme til at kunne det. Men det sker ikke paa den maade, at vi lader vort offentlige arbejde gaa til vore udenlandske konkurrenter. Skal vi vække op til konkurrenceevne, maa samfundet medvirke; det er dets pligt, og vi forlanger, at den opfyldes.

Jeg fremsætter derfor saadant forslag:

„Mødet misbilliger, at flere offentlige bestillinger i det senere uden bydende nødvendighed er gaaet til udlandet, til fortrængsel for det norske arbejde. Arbeidernes, industriens og det øvrige næringsliv interesser kræver, at alt offentligt arbejde udføres i landet, og det er myndighedernes pligt at handle i overensstemmelse hermed.“

S. J e n s e n: Ved offentlige anbud

har man den regel, at indenlandfke anbud skal foretrækkes, selv om de er 20 procent dyrere end de udenlandfke. Jeg ved ikke om der er iberegnet fragt osv., men jeg tror det ikke. I alle fald sies der intet om, at der skal have garanti for at det udenlandfke arbejde er bedre eller ialfald ligesaa godt. Kan man bare faa det 20 procent billigere, saa gjør det ingenting, om man derved faar en arbejdsstok paa fattigkassen og maa betale 40 a 50 procent af dens underhold.

Lindahl: Det norske anbud til broen paa Drotbanen blev udelukkende afflaaet, fordi man mente, at det norske værktid ikke kunde levere den paa 14 maaneder; hvad der ingen grund var til at mene. Hele prisforskjellen var nemlig bare 14,000 kroner. Sagen er, at man foretrækker at gaa til udlandet. Ifjor blev tre overgangsbroer bestilt i Tyskland, skjønt det paastodes, at det tyske anbud ikke var bedre end flere her fra byen. Sandsynligvis beror det paa, at de ingeniører som indstiller paa, hvilket anbud der bør antages, de vil helst gjøre bestillinger i Tyskland; for da kan der bli anledning for en af dem til at rejse derned.

E. Pedersen: Jeg tror ikke Tufts resolution vil nytte synderlig, men vi vil jo alle ha arbeidet i landet, og derfor kan jeg altid stemme for den. Jeg henstiller til Tuft at gi sin resolution følgende tilføielse:

„Staten og kommunerne bør oprette egne værktieder.“

Tuft var villig til det.

R. Knudsen: Kanoner, jernbanestinner og flere andre saadanne ting kan jo ikke fabrikeres herhjemme. Jeg foreslaar derfor, at der til Tufts forslag føies: „forjaavidt det af økonomiske grunde lader sig gjøre.“

Iversen: Denne sag er saa lidet fjendt og behandlet i fagforeningerne, at jeg vil stille følgende tillægsforslag til

den af Tuft foreslaaede resolution: „Det paalægges partistyret at oversende denne resolution med motivering til samtlige fag- og arbejderforeninger, for der at behandles. De indkommende udtalelser oversendes af partistyret til regjeringen.“

Votering: Tufts forslag med de af Pedersen og Iversen foreslaaede tillæg vedtoges enstemmig. R. Knudsens forslag forkastedes mod forslagsstillerens siemne.

*

Balgene,

der foregik lørdag aften og søndag formiddag, hadde følgende udfald:

Til redaktør af „Social-Demokraten“ gjenvalgtes A. Buen med afklamation.

Til ordfører gjenvalgtes Chr. H. Knudsen med 64 af 73 afgivne stemmer. Zeppesen, der bestemt frabad sig valg, erholdt de øvrige 9 stemmer.

Til medlemmer af partistyret valgtes E. Zeppesen med 71 st., A. Hazeland 67, Magnus Nilsen 67, fru Mina Jensen 53, M. Drmejtad 41, A. Johnson 39 og D. Ruud med 39 st.

Suppleanter blev Strøm, Emil Pedersen, fru Marie Larsen, A. Pøkkeberg, og J. Myhre.

Til revisorer valgtes E. Tuft, A. Gulbrandsen og Joh. Regnell. Til suppleanter fru Gunhild Ziener, Chr. Jessen og Oscar Pedersen.

Til medlem af trykkeristyret valgtes handelsbestyrer Sojus Solberg. Suppleant Joh. Regnell.

Som repræsentanter til den skandinaviske arbejderkongres valgtes redaktørerne F. Angell-Olsen fra Trondhem og S. M. Døsson fra Ber-

gen samt Chr. H. Knudsen. Suppleanter Magnus Nilsen og E. Zeppesen.

Til komite for udarbejdelse af programpunkt i jordspørsmålet valgtes Chr. Hornsrud, Anders Jensen, A. Hazeland, Olav Strøm, Joh. Hornsrud, E. Zeppesen og J. Edv. Retvedt.

Som komite til udarbejdelse af forslag til love og organisationsordning valgtes Chr. H. Knudsen, M. Drmejtad, A. Pedersen, Magnus Nilsen, Chr. Jessen, D. Strøm og Sverre Iversen.

*

Modets afslutning.

Buen vilde, før landsmødet hævdes, minde om den besluttede „offerdag“, der var forudsat at indbringe 5000 kr. til budgettets balance. Tal. var forvisjet om, at der vilde indkomme baade 5 og 10,000 kr., hvis jagen grebes rigtig an og partiets medlemmer hadde forstaaelsen af, at det var de manges samlede vilje, som burde søite vort parti og vort blad fremover. Det var partistyrets mening, at der ogsaa i dette snykke maatte bygges paa fjærnetropperne — paa de organiserede arbejdere. Man hadde derfor gjort regning paa, at de forskjellige forbundsstyrer vilde stille sig velvillig med hensyn til bidragenes indkassering og at iagbladene ogsaa i dette tilfælde stillede sig som æresvagt om „Social-Demokraten“. For mange vilde dette medjøre øget arbejde, men dette var et arbejde til stort gavn for arbejderbevægelsen og som alle vilde ha glæde af.

Chr. H. Knudsen mindede om, at budgettet ogsaa var opsat under den forudsetning, at der skulde komme større

part i salget af agitationsmærker, ligesom partistyret hadde besluttet afholdelsen af en basar til indtægt for et oplysningsfond. Dette arbejde hadde grundlæggende betydning, og alle maatte delta, om noget stort skulde opnaaes.

Den fungerende dirigent, hr. Zeppesen, afsluttede mødet med følgende tale, der modtoges med levende bifald:

Ja, nu er vi altjaa færdige med de jager, som stod paa vor dagsorden, og det er da en gammel tradition, at ordstyreren tilslut afslører en del pene talemaader, inden han hæver mødet. Naar jeg nu vil si nogle ord, saa er det imidlertid ikke for at følge denne tradition, men fordi jeg har noget at si til de mange unge, som iaar for første gang er repræsentanter ved landsmødet. Disse unge har kanske jet lidt mistrøitig paa, hvorledes vi gamle, som dog nu har staat side om side og kjæmvet for socialismen i snart et hjerdedels aarhundrede, her paa landsmødet har staat skarpt imod hinanden i flere vigtige sager. Kanske har de unge undet dette rart og sølt det som en skuffelse — men det skal de ikke gjøre. Det er simpelthen gaat de ældre, som der gif hin gamle filosofer, der maatte bekjende, at jo mere kundskab og erfaring han høstet i livet, desto mere lærte han at forstaa, hvor lidet man ved —: jo mere vi gamle er kommet op i aarene, og jo fløgere vi er blit, desto mere har vi jaat at kjæmpe om.

Vi lever i en stærk gjæringsperiode med mange vanskelige overgange. Samtidig med at den økonomiske udvikling skyder en voldsom fart i de store kulturlande, saa har vi her hos os paa mange jelter de mest gammeldagige økonomiske forhold at trækkes med. Og det afføder mange vanskeligheder. At vort parti, tiltrods for sin nu mere end 15-aarige bestaaen, endnu ikke har været istand til at forme et bestemt program for vort landbrugs omordning, det skyldes jaaledes det primitive standpunkt, hvorpaa

Norges jordbrug endnu befinder sig, mens det store maal, som socialismen tar sigte paa, kræver udviklede økonomiske forhold.

Derfor skal de unge ikke la sig forstyrre af den uenighed som endnu hersker paa dette omraade. Hvad vi egentlig vil haade paa landbrugets og paa andre omraader, det er vi fuldstændig enige om, og efterhvert som vore primitive jordbrugsforhold udvikler sig, saa vil vi ogsaa komme til enighed om midlerne, og det skal da vise sig, at socialismen skal staa som det seirende princip i udviklingen, paa dette omraade som paa alle andre.

For det er sikkert: socialismen gaar sin fejersgang over jorden! Kapitalismen, som i sig selv bærer spiren til sin egen undergang, udvikler sig i vore dage med en saa rivede fart, at man allerede kan se, hvorledes den vil komme til at forsvinde, pegende paa socialismen som sin afløser. Vi ser hver dag hvorledes kapitalismen selv rydder afveien de indvendinger som har reist sig imod socialismen. En af de største indvendinger var jo den, at socialismen var en utopi. Det var umuligt, sa man, at samle alle de tusen produktionsgrene sammen til én virksomhed og organisere den som en fællesproduktion af folket for folket — det lod sig ikke gjøre af praktiske grunde. Ja, ja sa man indtil for ganske nylig. Men hvem tør nu mere fremsætte en saadan paastand efter den enorme sammenslutning af virksomheder, som har fundet sted i Amerika — efter at de store truste derover har samlet under én administration industrielle virksomheder, om hvis omfang vi neppe kan gjøre os noget begreb? Nei, hovedindvendingen mod socialismen, at den ikke lod sig realisere af praktiske grunde, den har kapitalismen ved sin egen udvikling paa det grundigste ryddet afveien! — socialismen laar sig gennemføre, og det blir kapitalismen selv, som gennem sin

egen udvikling kommer til at omforme sig til socialisme.

Men et maa vi ikke glemme: Vi maa ikke stole paa at det kapitalistiske samfund, fordi kapitalismen naturligen fører til socialisme, derfor af sig selv vil bære socialismen frem til seier. Nei, naar det kapitalistiske samfund lov til at udvikle sig sig, som kapitalisterne selt helst vil, ja da gaar vi et slavesamfund imøde, forjædeligere end man nogensinde har drømt om — et samfund hvori ikke blot de 9 tiendedele, men de 99 hundrededele af befolkningen vil synke ned til et paria-standpunkt, hvortil der aldrig har eksisteret noget fidesnykke i menneskehedens historie.

Og det er det, vi skal forebygge. Vi skal hjælpe det kapitalistiske samfund til at undgaa denne fare, hjælpe det til isteden at omforme sig til et virkeligt samfund, hvor menneskene vandrer frie og stolte omkring og arbejder og lever og nyder hver efter sin sjæls trang.

Og derfor sier jeg: Gaa ud og lær alt folket socialismens herlige lære! gaa ud og raab det til dem, at de maa føre solidaritetens princip ud i det virkelige liv! Da vil vi ikke blot saa vor økonomiske stilling forbedret, men vi vil først og fremst komme til at leve under forhold, hvor vi faar vor sjæl og vor karakter forfinet. Og det som forfiner vor sjæl, det er jo det eneste som kan faa lykke og solskin ud over vor tilværelse.

Med disse ord vil jeg ønske partiet held og fremgang, og opfordre alle, unge og gamle, til med energi og entusiasme, og jeg kan gjerne si med fanatisme, at fortsætte arbeidet for vor store sag.

Hermed erklærer jeg Det norske arbeiderpartis 15. landsmøde for afsluttet.

Forsamlingen istemte derefter „Socialisternes marsj“, efterfulgt af begejtrede hurraer for den internationale arbeiderbevægelse.